

ΘΑΣΙΕΣ (ΥΙΟΘΕΤΗΜΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ, ΨΥΧΟΚΟΡΕΣ, ΥΠΗΡΕΤΡΙΕΣ ΚΑΙ
ΔΕΥΤΕΡΟΓΑΜΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ, ΧΗΡΕΣ Ή ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΕΣ) ΣΤΗΝ ΚΑΒΑΛΑ
1862-1913. ΠΤΥΧΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΘΑΣΙΩΝ
ΣΤΑ ΤΕΛΗ 19ου - ΑΡΧΕΣ 20ού αι.

Κυριάκος Α. Λυκουρίνος

Η μετακίνηση ανθρώπων από ένα νησί σε αστικό κέντρο κοντινής παρόιας περιοχής είναι επιλογή εύκολα κατανοητή. Ευνοείται από τον παράγοντα της γεωγραφίας και κατά κανόνα υπαγορεύεται από οικονομικούς λόγους.

Τέτοια, εποχιακή κυρίως, μετακίνηση Θάσιων προς την Καβάλα παρατηρείται από τα τέλη του 19ου-αρχές 20ού αιώνα, όταν η ακμάζουσα καπνική οικονομία της πόλης δημιούργησε μια πληθώρα θέσεων εργασίας στον τομέα της επεξεργασίας του καπνού.

Η ανακοίνωσή μας δεν αναφέρεται όμως στους εποχιακά απασχολούμενους Θάσιους καπνεργάτες της Καβάλας. Το θέμα είναι αρκετά γνωστό, καθώς στις αναμνήσεις των παλαιότερων, στις κάθε είδους καταγραφισμένες μαρτυρίες, στις πληροφορίες από έντυπα της εποχής και στις σελίδες των λογοτεχνικών κειμένων έχουν προστεθεί τα τελευταία χρόνια και σχετικές μελέτες, βασισμένες σε αρχειακές και άλλες πηγές¹.

Αντικείμενο της εργασίας μας είναι, όπως δηλώνει και ο τίτλος της ανακοίνωσης, οι Θάσιοι (κυρίως οι Θάσιες) που εγκαταστάθηκαν και έζησαν στην Καβάλα κατά τις τελευταίες δεκαετίες της τουρκοκρατίας, συγκεκριμένα από το 1862 μέχρι το 1913².

1. Βλ. Δαλακούρα, «Θάσιοι καπνεργάτες στην Καβάλα (1922-1953)», *Θασιακά*, 9 (1994-1995) 157-182, της ίδιας, «Οι Θάσιοι καπνεργάτες μέσα από το έργο του διηγηματογράφου Φώτη Πρασίνη (1912-1973)», *Θασιακά*, 10 (1996-1997) 265-272.

2. Οι ιστορικές εκτιμήσεις και πληροφορίες, τα συμπεράσματα, τα στατιστικά στοιχεία και τα άλλα δεδομένα που αφορούν την Καβάλα των τελευταίων δεκαετιών της Τουρκοκρατίας προέρχονται από την εργασία μας «*Η Καβάλα της οθωμανικής περιόδου (1391-1912/13). Η συνοικία της Παναγίας*» (ελπίζουμε ότι σύντομα θα εκδοθεί), που βασίζεται στη μελέτη αρχειακών πηγών (κωδίκων της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας, 1861-1914, της Μητρόπολης Καβάλας και της Εκκλησίας της Παναγίας, 1897-1930,

Βασική πηγή πληροφοριών για το θέμα μας υπήρξαν τέσσερις κώδικες της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας της Καβάλας. Συγκεκριμένα ο Κώδικας των ετών 1864-1889, δύο κώδικες προικοσυμφώνων των ετών 1896-1914 και ένας κώδικας διαθηκών των ετών 1896-1913³. Επικουρική πηγή πληροφοριών ήταν τα δεκαέξι πρώτα Βιβλία Αδειών Γάμου της Ιεράς Μητροπόλεως Ξάνθης-Καβάλας, όπου καταγράφονται οι 1.287 γάμοι που τελέστηκαν στην Καβάλα από το 1897 μέχρι το 1913⁴.

Στους προαναφερθέντες κώδικες έχουν καταχωριστεί 46 έγγραφα (30 προικοσύμφωνα, 10 διαθήκες, 2 πράξεις υιοθεσίας, 1 διαζύγιο, 1 πράξη διανομής περιουσίας, 1 αίτηση για λύση μνηστείας και 1 λύση μνηστείας), στα οποία τα κύρια πρόσωπα⁵, είτε όλα είτε ένα τουλάχιστον εξ αυτών, είναι Θάσιοι⁶. Στα Βιβλία Αδειών

του Οθωμανικού Κτηματολογίου του καζά Καβάλας, 1885-1912, δημοσιευμένων κατάστιχων οθωμανικών αρχείων, 15ου-19ου αι. κ.ά.). Όπως προαναφέρθηκε, γραπτές πηγές της Ελληνικής Κοινότητας Καβάλας διαθέτουμε από το 1861 και μετά. Συνεπώς η επιλογή του χρονικού πλαισίου για την παρούσα εργασία ήταν για μας δεσμευτική.

3 *Ο Κώδιξ τῆς ἐν Καβάλλα Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος 1864-1889*, σύμφωνα με την ετικέτα που φέρει στη στάχωση, ἢ *Κώδιξ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως*, όπως προσδιορίζεται στις πρώτες εσωτερικές σελίδες, 436 σελίδων, περιλαμβάνει Πρωτικά Γενικών Συνελεύσεων των κατοίκων, συνεδριάσεων των Προκρίτων, της Δημογεροντίας, της Εφορείας των Σχολών, των επιτροπών των εκκλησιών, αποφάσεις του Εκκλησιαστικού Δικαστηρίου, αρχιερατικές εγκυκλίους κ.ά. δημόσια έγγραφα, αλλά και πολλά ιδιωτικά: προικοσύμφωνα, διαθήκες, υιοθεσίες, διαζύγια, λύσεις μνηστείας, πωλητήρια, συμφωνητικά, εξοφλητικά, εγγυητικά, πληρεξούσια, επιτροπικά, ομολογίες, καταγραφές και διανομές περιουσίας κ.ά. (στο εξής: Κώδικας 1864-1889). *Ο Κώδιξ Προικοσυμφώνων Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος Καβάλλας 1896-1904*, 292 σελίδων, και ο *Κώδιξ Προικοσυμφώνων Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος Καβάλλας 1904-1914*, 494 σελίδων (στο εξής: Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904 και Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914), περιλαμβάνουν 360 πράξεις, κυρίως προικοσύμφωνα και λίγα υιοθετήρια έγγραφα, πωλητήρια και συμφωνητικά. *Ο Κώδιξ Προικοσυμφώνων Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος Καβάλλας 1896-1913*, 294 σελίδων, περιλαμβάνει 105 διαθήκες (στο εξής: Κώδικας Διαθηκών 1896-1913). Οι τέσσερις κώδικες απόκεινται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχεία Ν. Καβάλας.

4. Τα Βιβλία Αδειών Γάμου, που διατηρούνται από το 1897, απόκεινται στο αρχείο της Ιεράς Μητροπόλεως Φιλίππων, Νεαπόλεως και Θάσου. Δυστυχώς χρήσιμα για μας ήταν μόνο τα βιβλία της περιόδου 1899-1900 και 1910-1913, καθώς μόνο τότε οι συντάκτες σημείωναν την προέλευση ή την καταγωγή του γαμπρού και της νύφης. Ευχαριστούμε θερμά τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη κ. Προκόπιο, που πρόθυμα μας επέτρεψε να τα μελετήσουμε.

5. Ως κύρια πρόσωπα του εγγράφου εννοούμε, προκειμένου περί προικοσυμφώνων, τους προικοδότες και τους νυμφίους, προκειμένου περί διαθηκών, το διαθέτη και τους κληρονόμους, προκειμένου περί υιοθετηρίων εγγράφων, τους φυσικούς και θετούς γονείς και το υιοθετούμενο τέκνο και, προκειμένου περί των υπολοίπων, τους συμβαλλόμενους ή αντιδίκους. Δεν περιλαμβάνονται στα κύρια πρόσωπα του εγγράφου οι μάρτυρες και τα τυχόν άλλα αναφερόμενα πρόσωπα.

6. Διευκρινίζουμε ότι συμπεριλάβαμε στα προς εξέταση έγγραφα μόνο εκείνα (τα 46) στα οποία είτε αναφέρεται ρητά ότι τα αναγραφόμενα πρόσωπα προέρχονται από τη Θάσο, είτε υποδηλώνεται αναμφισβήτητα η θασιακή καταγωγή ή προέλευσή τους. Στα περισσότερα έγγραφα ο προσδιορισμός είναι ρητός: «ἐκ Θάσου ὀρρωμένης καὶ ἐν Καβάλλα διαμενούσης», «κάτοικος Θάσου ἐκ τοῦ χωρίου Καλλιράχης», «κάτοικον Καξαβίτης τῆς νήσου Θάσου», «ἐκ τοῦ χωρίου Κάστρου τῆς Θάσου», «Θάσιος πα-

Γάμου των ετών 1900-1901 και 1910-1913 έχουν καταχωριστεί 48 άδειες γάμου, στους οποίους οι μελλόνυμφοι, ο ένας ή και οι δύο, είναι Θάσιοι. Οι Θάσιοι αυτών των εγγράφων είναι στη μεγάλη τους πλειονότητα μόνιμοι κάτοικοι της Καβάλας.

Για τους Θασίους που εγκαταστάθηκαν και έζησαν στην Καβάλα κατά την εξεταζόμενη περίοδο (1862-1913) δε διαθέτουμε αριθμητικά στοιχεία, αφού καμία από τις υπάρχουσες στατιστικές της εποχής δεν κατανέμει τον πληθυσμό ανάλογα με την καταγωγή ή την περιοχή προέλευσής του. Όμως μια ιδέα για την τάξη του πληθυσμιακού τους μεγέθους μπορούν να μας δώσουν οι κώδικες της κοινότητας Καβάλας, στις πράξεις των οποίων αναγράφεται συχνά (όχι όμως πάντα) και η προέλευση των αναφερόμενων προσώπων. Τα άτομα θασιακής καταγωγής αποτελούν το 9% των αναγραφόμενων στους κώδικες. Βάσει αυτού του στοιχείου υπολογίζουμε ότι οι Θάσιοι της Καβάλας ανέρχονταν κατά την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα περίπου στους τετρακόσιους (400)⁷.

ροικῶν ἐν Καβάλλᾳ», «ἀπὸ χωρίον Μαριές τῆς Θάσου», «κάτοικοι χωρίον Θάσου Σωτήρος», «ἐκ Θάσου καταγόμενος, νῦν δὲ ἐνταῦθα διαμένων», «κατοίκου Παναγίας τῆς νήσου Θάσου, μονίμως δ' ἐν Καβάλλᾳ ἀποκατεστημένης» κλπ. Σε λίγα έγγραφα η θασιακή καταγωγή υποδηλώνεται, είτε από το όνομα, λ.χ. «Νικόλαος Θασίτης», «Μορφή Θασία» κ.ά., είτε από σημεία του πρακτικού, όπου γίνεται λόγος για πατρική περιουσία ή κληροδοτήματα σε χωριά της Θάσου, λ.χ. «τῶν πατρικῶν μου δένδρων κειμένων ἐν χωρίῳ Σωτήρος», «τά ἐν τῇ Νήσῳ Θάσῳ ἐλαιόδενδρά μου» κλπ. Αντίθετα δε συμπεριλάβαμε στα προς εξέταση έγγραφα εκείνα που αφήνουν απλώς ισχυρές υπόνοιες ότι τα κύρια πρόσωπα είναι θασιακής καταγωγής, που όμως δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί. Για παράδειγμα, έγγραφα όπου τα ονόματα των αναγραφόμενων κύριων προσώπων ανήκουν στην παράδοση της θασιακής ονοματολογίας (Λασκαρίνα, Σωτήρη, Δούκινα, Σταματέκος κ.ά.), έγγραφα που δείχνουν ότι τα κύρια πρόσωπα συναλλάσσονται αποκλειστικά ή κυρίως με κατοίκους ενός χωριού της Θάσου κλπ. Δεν αποκλείεται βέβαια να υπάρχουν στους κώδικες και άλλα έγγραφα με κύρια πρόσωπα Θάσιους (βλ. σημείωση 9). Στις περισσότερες φορές ως τόπος προέλευσης των κύριων προσώπων αναφέρεται γενικά η Θάσος. Μόνο σε 33 περιπτώσεις η αναφορά είναι συγκεκριμένη: 9 από τα κύρια πρόσωπα προέρχονται από το Καζαβίτι, 6 από την Παναγία, 5 από την Καληράχη, 5 από τις Μαριές, 4 από το Θεολόγο, 2 από το Σωτήρη, 1 από το Κάστρο και 1 από το Λιμένα. Τα ονόματα των Θασίων που παρελαύνουν από τα 47 έγγραφά μας είναι, εννοείται, πολύ περισσότερα. Σε κάποια έγγραφα (κυρίως σε διαθήκες, όπου οι κληρονόμοι μπορεί να είναι περισσότεροι του ενός) κύρια πρόσωπα είναι όλα τα μέλη μιας πολυμελούς οικογένειας. Σε ορισμένα βρίσκουμε και άλλα άτομα πλην των κύριων προσώπων του εγγράφου: γονείς, συζύγους, αδελφια, εγγόνια, ανειψιούς και άλλα συγγενικά πρόσωπα, Θάσιους γείτονες στην Καβάλα ή (και) τη Θάσο, συναλλασσόμενους με τα κύρια πρόσωπα, μάρτυρες στα προικοσύμφωνα και τις διαθήκες κλπ. Σε ορισμένα έγγραφα μνημονεύονται πέρα από τα ονόματα των προσώπων και των χωριών και αρκετά μικροτοπωνύμια, εκκλησίες της Θάσου, ακόμη και ονόματα ιερέων.

7. Ο αριθμός αυτός προκύπτει, αν προβάλουμε το ποσοστό 9% στον αριθμό των περίπου 4.500 μόνιμων κατοίκων της πόλης (κατά το 1905-1906). Οι υπολογισμοί αυτοί είναι βέβαια εξαιρετικά επισφαλείς, καθώς δε βασίζονται σε καμία επιστημονική μεθοδολογία, άρα δεν παρέχουν εγγυήσεις αξιοπιστίας, και γίνονται μόνο για να έχουμε ενδεικτικές τάξεις μεγέθους (τα στατιστικά στοιχεία είναι δικά μας και εξάγονται από την αποδελτίωση των ιδιωτικών εγγράφων που περιέχονται στους προαναφερθέντες κώδικες της Καβάλας, βλ. σημείωση 2). Το ότι το ποσοστό των Θασίων είναι μικρότερο ακόμη και από αυτά των Ηπειρωτών και Δυτικομακεδόνων της Καβάλας (13%) ή των εποίκων από τη Λήμνο, Λέ-

Πρόκειται, εικάζουμε, για άτομα ή οικογένειες που είτε δεν είχαν αγροτικό κλήρο στη Θάσο και επιτηδεύονταν σε μη αγροτικές εργασίες, είτε φιλοδοξούσαν να εγκαταλείψουν την αγροτική ζωή και να πραγματοποιήσουν έτσι ένα κοινωνικό άλμα προς τα αστικά στρώματα. Αν και αγνοούμε τους συγκεκριμένους παράγοντες που συνέβαλαν στην αποδημία τους, πιθανολογούμε ότι τα άτομα αυτά ήσαν δεκτικά σε αλλαγές που μπορούσαν να βελτιώσουν τη θέση τους, τρέφονταν από το όνειρο της κοινωνικής προαγωγής και καταξίωσης και ήσαν ικανά να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες για κοινωνική κινητικότητα που προσφέρει το αστικό κέντρο και τις ευκαιρίες που παρέχει σ' ένα ευρύ φάσμα επαγγελμάτων. Υποθέτουμε ότι αυτές οι αποδημίες υποστηρίζονταν υλικά και από τις οικογένειες των ατόμων. Αυτές επωμίζονταν σε μικρό ή μεγάλο βαθμό το οικονομικό βάρος της μετακίνησης και στηρίζαν, ίσως και με θυσίες, την κοινωνική ανέλιξη των παιδιών τους, η οποία έδινε αίγλη σ' όλη την οικογένεια.

Τα στοιχεία των εγγράφων (χρονολόγηση⁸ και περιεχόμενο) μας επιτρέπουν να εικασούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των Θασίων είχε εγκατασταθεί στην Καβάλα κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού αι. Ελάχιστα πρέπει να ήσαν τα άτομα ή οι οικογένειες που είχαν μετακινηθεί στην πόλη από τα μέσα του 19ου αιώνα⁹.

Οι περισσότεροι από τους Θάσιους μόνιμους κατοίκους της Καβάλας ανήκουν από κοινωνικοοικονομική άποψη στα μεσαία και κατώτερα στρώματα, όπως φανε-

οβο και Χίο (11%) δε μας εκπλήσσει. Η μεγάλη μάζα των Θασίων της Καβάλας, οι εποχιακοί καπνεργάτες, δεν εμφανίζονται στους κώδικες της πόλης, αφού, όπως είναι ευνόητο, συνέτασσαν τα προσωπικά τους έγγραφα (προικοσύμφωνα, διαθήκες κ.ά.) στην πατρίδα τους κι όχι στον τόπο της προσωρινής τους διαμονής. Δεν είναι τυχαίο ότι στους κώδικες έχουμε βρει μόνο τρεις (3) Θάσιους καπνεργάτες παρεπιδημούντες στην Καβάλα, και τους τρεις στο ίδιο έγγραφο: Ο ένας είναι γαμπρός που νυμφεύεται συγχωριανή του κάτοικο Καβάλας και οι άλλοι δύο μάρτυρες στο προικοσύμφωνο.

8. Τα έγγραφα καλύπτουν μια περίοδο πενήντα χρόνων, από το 1862 μέχρι το 1913: 5 ανήκουν στη δεκαετία του 1860, 5 στη δεκαετία του 1870, 2 στη δεκαετία του 1880, 5 στη δεκαετία του 1890, 17 στην επταετία 1900-1906 και 12 στην τελευταία επταετία 1907-1913.

9. Εξαιρέση φαίνεται να αποτελεί μία οικογένεια, του εμπόρου Ν. Αγαπητού (σε μέλη της ανήκουν τρία έγγραφα της δεκαετίας του 1860, βλ. Παράρτημα, έγγραφα 1, 2, 31), που είχε εγκατασταθεί στην Καβάλα ίσως και πριν από τα μέσα του 19ου αιώνα. Πρέπει όμως να σημειώσουμε ότι μέχρι περίπου το 1880 σπανίως σημειώνεται στα έγγραφα η προέλευση ή καταγωγή των κύριων προσώπων, ίσως επειδή στη μέχρι τότε ολιγομελή ελληνορθόδοξη κοινότητα της Καβάλας όλοι γνωρίζονταν μεταξύ τους και συνεπώς ήταν περιττός ο οποιοσδήποτε πέραν του ονόματος προσδιορισμός (αυτό ισχύει και στην οικογένεια Αγαπητού: πουθενά δεν αναφέρεται η θασιακή καταγωγή της, η οποία υποδηλώνεται μόνο από μία σημείωση σε διαθήκη). Επιπλέον οι παλιότεροι έποικοι της Καβάλας, που είχαν συμπληρώσει δεκαετίες στην πόλη, θεωρούνταν ντόπιες κατά την εξεταζόμενη περίοδο (δεκαετία του 1860 και μετά) και δεν αναφέρεται η καταγωγή τους. Δεν αποκλείεται λοιπόν να υπάρχουν και άλλα άτομα ή οικογένειες (πλην αυτών που βρίσκουμε στα έγγραφά μας) με θασιακή καταγωγή, η οποία όμως δεν αποκαλύπτεται στα έγγραφα.

ρώνει το είδος της επαγγελματικής τους απασχόλησης και η οικονομική και περιουσιακή τους κατάσταση. Ανάμεσά τους βρίσκουμε λίγους εμπόρους, αρκετούς επαγγελματίες (ράφτες, μαραγκούς, υποδηματοποιούς, παντοπώλες κ.ά.) και ελάχιστους καπνεργάτες¹⁰. Οι έμποροι και οι επαγγελματίες ήσαν, όπως δείχνουν τα διαθέσιμα στοιχεία, ικανοποιητικά αποκατεστημένοι στη νέα τους πατρίδα, διέμεναν σε ιδιόκτητη οικία, κυρίως στις συνοικίες της Παναγίας (Μαχαλά) και των Ποταμιονδίων, ορισμένοι ήσαν κάτοχοι και άλλης ακίνητης περιουσίας στην Καβάλα (σε αρκετές περιπτώσεις τα ακίνητα ήταν προικιά των συζύγων τους ή προέρχονταν από κληρονομιά) και οι περισσότεροι είχαν τη δυνατότητα να προσφέρουν στις θυγατέρες τους μια προίκα αξιοπρεπή. Οι άνδρες που δεν είχαν δημιουργήσει δική τους οικογένεια από το νησί, έκαναν, όπως δείχνουν άλλα έγγραφα, έναν καλό γάμο στην Καβάλα, είτε με Θάσια είτε με ξένη, παίρνοντας στις περισσότερες περιπτώσεις μια αξιόλογη προίκα με μετρητά και ακίνητα, πολύτιμο βοήθημα για την αρχή της οικογενειακής και επαγγελματικής τους ζωής¹¹.

Από τις Θάσιες των κωδίκων μας οι μόνες που αναφέρονται ρητά ως εργαζόμενες είναι οι νεαρής ηλικίας υπηρέτριες, που δούλευαν σε εύπορες οικογένειες της Καβάλας. Οι υπόλοιπες –είτε κόρες, σύζυγοι, χήρες ή στενοί συγγενείς Θασίων που ζούσαν (ή είχαν ζήσει) στην Καβάλα, είτε παντρεμένες με ξένους– φέρονται να ασχολούνται με τα οικιακά. Το περιεχόμενο όμως ορισμένων προικοσυμφώνων (γυναικών ώριμης ηλικίας που παντρεύονται στην Καβάλα και παρέχουν οι ίδιες προίκα στο σύζυγό τους) αλλά και κάποιων διαθηκών, μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι η προίκα και τα κληροδοτούμενα πράγματα ήσαν προϊόν δικής τους εργασίας, μάλλον σε καπνομάγαζο, ίσως όμως και σε σπίτια¹². Πάντως από τα διαθέσιμα στοιχεία εικάζουμε ότι κατά την εξεταζόμενη περίοδο (τέλη 19ου-αρχές 20ού αιώνα) λίγες ήσαν οι Θάσιες που μετακινούνταν μόνες τους στην Καβάλα για εργασία.

Η εργασία μας εστιάζεται στις Θάσιες της Καβάλας, για δύο λόγους: Πρώτα-πρώτα επειδή οι Θάσιες των εγγράφων μας είναι σε αριθμό σχεδόν τριπλάσιες των ανδρών (74 έναντι 28), στοιχείο που είναι από μόνο του και εντυπωσιακό και άξιο διερεύνησης. Κυρίως όμως επειδή είναι αξιοπρόσεκτη η σύνθεση και τα χαρακτηριστικά του μικρού αυτού συνόλου των Θασίων γυναικών και επειδή παράλληλα τα έγγραφά τους (τα προικοσύμφωνα και οι άδειες γάμου τους) αποκαλύπτουν ή υποδηλώνουν ενδιαφέρουσες κοινωνικές καταστάσεις.

Τις Θάσιες νύφες των προικοσυμφώνων μας τις χωρίσαμε σε τρεις κατηγορίες,

10. Μόνο δύο Θάσιους καπνεργάτες, μόνιμους κατοίκους της Καβάλας, έχουμε βρει στους κώδικες. Πρέπει όμως να λάβουμε υπόψη ότι τα κατώτερα στρώματα δε συνέτασσαν πάντα προικοσύμφωνα και διαθήκες, καθώς δεν είχαν τη δυνατότητα να προικίσουν αξιοπρεπώς τις θυγατέρες τους ή δε διέθεταν ακίνητη περιουσία.

11. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 18, 21, 25, 35, 36, 38, 39.

12. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 15, 37, 38.

με βασικά κριτήρια την οικογενειακή τους κατάσταση και τη σχέση τους με τους προικοδοότες.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι φυσικές θυγατέρες των Θασίων, μόνιμων κατοίκων της Καβάλας¹³. Τα κορίτσια αυτά ζούσαν στους κόλπους της φυσικής τους οικογένειας και προικίζονταν από τους γονείς ή και τα αδέρφια τους. Οι προίκες τους, ανάλογες με την οικονομική δυνατότητα της οικογένειάς τους, κυμαίνονται από 30 μέχρι 300 οθωμ. λίρες (κατά μέσο όρο στις 85 λίρες, αν και στις περισσότερες περιπτώσεις προικοδότης ήταν η χήρα μητέρα) και περιλαμβάνουν κατά κανόνα όχι μόνο είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αλλά και μετρητά ή και ακίνητα στην Καβάλα. Στα προικοσύμφωνα τους απεικονίζεται η οικονομική δυνατότητα των οικογενειών και η περιουσιακή τους κατάσταση, η κοινωνική κινητικότητα των Θασίων και οι μεταξύ τους κοινωνικές και ταξικές ανισότητες. Οι κόρες των ιδιαίτερα εύπορων οικογενειών παντρεύονται με ευκατάστατους εμπόρους και παίρνουν προίκες μεγάλης αξίας, για τις φτωχές όμως και πολυμελείς οικογένειες η αποκατάσταση των θυγατέρων αποτελούσε δοκιμασία. Οι σύζυγοι των φτωχών κοριτσιών είναι σ' όλες σχεδόν τις περιπτώσεις καπνεργάτες.

Αναφέρουμε ενδεικτικά ότι η προίκα της Χαρίκλειας Αγαπητού, κόρης Θασίου εμπόρου, ήταν συνολικής αξίας 31.000 γροσιών (310 οθωμανικών λιρών) και περιλάμβανε 180 λίρες μετρητά, κοσμήματα με διαμάντια, ρούχα μεταξωτά κλπ. (μόνο το δακτυλίδι της άξιζε όσο μια ολόκληρη προίκα φτωχής κοπέλας). Στο προικοσύμφωνό της, όπως και της αδελφής της Μαριγώς, υπογράφουν ως μάρτυρες διακεκριμένοι συμπολίτες, των οικογενειών Φέσσα, Λαζίδη, Αθανασιάδη, Μεσίδη, Ναννίδη κ.ά. Οι σύζυγοι και των δύο κοριτσιών είναι γνωστά και ευυπόληπτα πρόσωπα της ελληνικής κοινωνίας της Καβάλας και προσφέρουν εξαιρετικά μεγάλες προγαμιαίες δωρεές¹⁴.

Στον αντίποδα βρίσκεται η περίπτωση της Δούκαινας Γεωργίου Χατζηγιαξή, που έπρεπε με το μόνο περιουσιακό της στοιχείο, ένα σπίτι με οικόπεδο στα Ποταμούδια, να αποκαταστήσει τέσσερις κόρες και ένα γιο. Η Δούκαινα παραχωρεί ένα τμήμα του οικοπέδου στην πρώτη κόρη, προικίζει τη δεύτερη και την τρίτη υποσχόμενη στους γαμπρούς από ένα δωμάτιο και μέρος της αυλής και κρατά μέρος του ακινήτου και για τα δύο μικρότερα ανύπαντρα παιδιά. Όμως η φτώχη δύο φορές χήρα δεν υλοποιούσε τις υποσχέσεις της, ίσως από ανασφάλεια. Τα προικοσύμφωνα των δύο μεσαίων θυγατέρων της συντάσσονται αρκετά χρόνια μετά το γάμο τους, προφανώς κατόπιν πιέσεων, και περιέχουν την αυστηρή και δηκτική σημείωση: «*Η προίξ είναι πάντοτε προίξ καί ούχί κληρονομία...*»¹⁵.

13. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 1, 2, 7, 10, 22, 24, 27, 29, 30.

14. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 1, 2.

15. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 27, 30, 38, 40.

Στη δεύτερη κατηγορία οι νύφες είναι ορφανά ή άπορα κορίτσια, που δε ζουν με τη φυσική τους οικογένεια, αλλά τελούν υπό την προστασία θετών γονιών, άλλων κηδεμόνων ή αφεντικών και προικίζονται από αυτούς¹⁶. Σε ορισμένα από τα προικοσύμφωνα οι κοπέλες αναφέρονται ρητά ως θετές θυγατέρες: Π.χ. «*Ο Γεώργιος Αβραμίδης, καφεπώλης, ἔχων θετήν θυγατέρα ὀνόματι Λασκαρίναν Θ. Γουματιανοῦ, ἐκ Θάσου*», «*Ο Ἀπόστολος Ἰωάννου Τούρνου, πρωτομάστορας ἐπὶ τῶν καπνῶν, ἔχων θετήν θυγατέρα Σωτήρω Νικολάου ὀνόματι*» κλπ.¹⁷ Σε άλλα προικοσύμφωνα σημειώνεται ή υποδηλώνεται ότι ο προικοδότης είναι κηδεμόνας του κοριτσιού. Π.χ. «*Ο Θεόδωρος Γ. Καλαϊτζής, διευθυντής ἐπὶ τῶν Καπνῶν τοῦ Καταστήματος Ἑρτζοκ, λαβὼν πρὸ δεκατριῶν ἤδη ἐτῶν ἀπὸ τὴν πατρικὴν αὐτοῦ προστασίαν καὶ μέριμναν τὴν κόρην Μαρίαν Ἰωάννου, κάτοικον Καζαβίτης...*» κλπ.¹⁸

Δε γνωρίζουμε αν ο χαρακτηρισμός του κοριτσιού ως θετής θυγατέρας σήμαινε ότι αυτό είχε υιοθετηθεί επίσημα, με πράξη επικυρωμένη από τις εκκλησιαστικές αρχές¹⁹. Μόνο δύο τέτοια υιοθετήρια παιδιών από τη Θάσο έχουν καταχωριστεί στους κώδικες της Ελληνικής Κοινότητας, ενός αγοριού και ενός κοριτσιού. Παραθέτουμε ένα απόσπασμα από το πρώτο, που δείχνει καθαρά ότι πίσω απ' όλες αυτές τις υιοθεσίες, επίσημες ή μη, κρύβονται ανθρώπινα δράματα που σε ελάχιστες περιπτώσεις είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε: «*Ἡ ὑποφαινομένη Μαρία ἐκ Θάσου ἐκ τοῦ χωρίου Καζαβίτι, μήτηρ τοῦ ἑξαετοῦς τέκνον μου Στυλιανοῦ, μὴ δυναμένη νά διαθρέψω αὐτόν ὡς χήρα καὶ εἰς τό ἄκρον ἐνδεής, χαρίζω αὐτό σήμερον πρὸς τὸν ἀόμματον Δημήτριον Εὐσταθίου ἵνα τό υἱοθετήσῃ καὶ τό ἀναθρέψῃ ὡς ἰδιόν του τέκνον χριστιανικῶς καὶ παραιτοῦμαι παντός ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματός μου...*» (1874)²⁰.

Οι θετές θυγατέρες και οι ψυχοκόρες εγκαταλείπουν το νησί τους σε πολύ μικρή ηλικία για να υιοθετηθούν, είτε επίσημα είτε άτυπα, από εύπορες κατά κανόνα και μάλλον άτεκνες οικογένειες της Καβάλας. Τέτοιες αποφάσεις υπαγορεύονται, όπως έδειξε και το παραπάνω υιοθετήριο, από την ανέχεια ή την ορφάνια (ή και τα δύο) και επιβάλλονται από την ίδια την οικογένεια των κοριτσιών ή από το συγγενικό τους περιβάλλον, με γνώμονα το συμφέρον όλων. Δεν πρέπει να αγνοούμε ότι οι οι-

16. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 3, 4, 5, 6, 8, 12, 13, 14, 17, 19, 26, 28.

17. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 14, 26.

18. Βλ. Παράρτημα, έγγραφο 17.

19. Από ορισμένες πράξεις οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι, σε κάποιες τουλάχιστον περιπτώσεις, το καθεστώς της θετής κόρης δε διέφερε ουσιαστικά από αυτό της ψυχοκόρης. Π.χ. στο έγγραφο 28 του Παραρτήματος βλέπουμε ότι η θετή κόρη προικίζεται για υπηρεσίες και εργασίες που προσέφερε στην οικογένεια, κάτι που συνήθως αναφέρεται για τις ψυχοκόρες (σε λίγες περιπτώσεις και για τις υπηρέτριες).

20. Βλ. Παράρτημα, έγγραφο 43.

κογένειες ήσαν τότε κατά κανόνα πολυμελείς και ότι ο υπερπληθυσμός συνιστούσε απειλή για την επιβίωση και την ευημερία τους. Με την απομάκρυνση του κοριτσιού (υπεράριθμοι, για τις οικονομικές δυνατότητες της οικογένειας, και αντιπαρωγωγικού μέλους της) η φτωχή οικογένεια παύει να επωμίζεται το δυσβάσταχτο φορτίο της ανατροφής και κυρίως της προίκισής του, που αποτελούσε και ηθική και νομική υποχρέωσή της, ενώ παράλληλα προστατεύει τα συμφέροντα των υπόλοιπων παιδιών από τον περαιτέρω κατακερματισμό της όποιας οικογενειακής περιουσίας και κυρίως της ακίνητης ιδιοκτησίας.

Την υποχρέωση της ανατροφής και της αποκατάστασης της κοπέλας αναλαμβάνει η θετή οικογένεια ως ανταπόδοση για τις υπηρεσίες της προς τους κηδεμόνες. Στα προικοσύμφωνα αυτής της κατηγορίας διατυπώνεται ρητά ή υποδηλώνεται ότι η σχέση του προικοδότη με την κοπέλα θεμελιώνεται στην αμοιβαία υποχρέωση. Π.χ. ο Θεμιστοκλής Βαλσαμίδης, υπάλληλος του Μονοπωλίου των Καπνών, «*λαβών πρό έπτά έτων από τήν έαυτοῦ κηδεμονίαν τήν κόρην Σταματίναν Κωνσταντίνου, κάτοικον Θάσου, όπως υπηρετῇ εἰς τήν οἰκίαν του, μέ τόν ὅρον ἵνα ἀργότερον ἀποκαταστήσῃ αὐτήν...*» (1902)²¹. Διατυπώνεται επίσης, ακόμη και σε προικοσύμφωνα θετών θυγατέρων, ότι η κόρη προικίζεται έναντι των υπηρεσιών της προς τους κηδεμόνες και ότι έτσι εξοφλεί τους λογαριασμούς της μ' αυτούς. Π.χ. η Μαρία, θετή κόρη του Χρ. Βλαχογιάννη, ευχαριστεί τον «*προικοδότην θετόν πατέρα κ. Χρ. Βλαχογιάννην*» και δηλώνει «*ὅτι δέν ἔχει οὐδεμίαν ἄλλην ἀπαιτήσιν παρ' αὐτοῦ, διά τας ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ ὑπηρεσίας καί ἐργασίας της*» (1913) και η Ελένη, εννέα χρόνια ψυχοκόρη του Χρ. Συμεωνίδη, δηλώνει ότι «*ἐξοφλεῖ καθ' ὅλοκληρίαν πάντα ὑπάρχοντα μετ' αὐτοῦ λογαριασμόν*» (1906)²².

Θα ισχυριστεί κανείς ότι εκφράσεις του τύπου «ουδεμίαν ἄλλην ἀπαιτήσιν ἡ δικαίωμα ἔχει» ή άλλες παρόμοιες, βρίσκουμε και σε προικοσύμφωνα γνήσιων θυγατέρων. Μόνο που εκεί δεν έχουν την έννοια της αποζημίωσης για την προσφορά υπηρεσιών και της εξόφλησης λογαριασμών, αλλά συνιστούν δήλωση των προικοδοτούμενων ότι αποδέχονται την προίκα, ότι μένουν ικανοποιημένοι από αυτήν και ότι δε νιώθουν αδικημένοι έναντι των τυχόν άλλων αδελφών τους. Και στις δύο περιπτώσεις όμως δηλώσεις αυτού του τύπου διασφαλίζουν τον προικοδότη από τυχόν μελλοντικές απαιτήσεις της άλλης πλευράς (του γαμπρού).

Τα στοιχεία των προικοσυμφώνων δε μας επιτρέπουν να γνωρίζουμε αν οι σχέσεις του προικοδότη με τη θετή θυγατέρα ή την ψυχοκόρη του θεμελιώνονται στο αμοιβαίο συμφέρον ή στις ηθικές και συναισθηματικές αρχές που διέπουν τη σχέση γονιού – παιδιού. Περιοριζόμαστε λοιπόν στα δεδομένα: Στα προικοσύμφωνα αυτής της κατηγορίας εκφράζονται οι ευχές ή οι πατρικές ευχές και ευλογίες του προι-

21. Βλ. Παράρτημα, έγγραφο 13.

22. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 28, 19.

κοδότη²³, οι προίκες των κοριτσιών είναι σ' όλες τις περιπτώσεις ευπρόσωπες (ανέρχονται κατά μέσο όρο στις 65 λίρες και περιλαμβάνουν όχι μόνο είδη ρουχισμού και οικοσκευής αλλά και μετρητά, όχι όμως ακίνητα), ενώ οι γαμπροί είναι κατά κανόνα καπνεργάτες, ακόμη και στις περιπτώσεις που ο κηδεμόνας ανήκει στα μεσαία αστικά στρώματα.

Στα προικοσύμφωνα των υπηρετριών η εργασιακή σχέση δηλώνεται ρητά. Η κόρη προικίζεται «έναντι έκδουλεύσεως» ή «ἐκ τῆς ἐκδουλεύσεώς της», και διαβεβαιώνει πως δεν έχει άλλες απαιτήσεις από τον κύριό της. Για παράδειγμα, η Ευγενή, δασκάλα, παντρεύει την υπηρέτριά της Σουσάνα Λαζάρου από την Παναγία της Θάσου και δηλώνει: «Τά ἀνωτέρω 1.428 γρόσια προικοδοτῶ... ἀπέναντι ἐκδουλεύσεώς της καί μένει εὐχαριστημένη...» (1871). Η Άννα Ιωάννου από το Καζαβίτι προικίζεται από το αφεντικό της Πέτρο Γεωργίου με μια μικρή προίκα 1.000 γροσίων (10 λιρών) και υπογράφει: «ὥστε δι' ἑν ἡμῆση ἔτος ὁποῦ ἐδούλευσα εἰς τόν κύριον Πέτρον Γεωργίου δέν ἔχω νά κάμω σὺνδεμίαν ἀπαίτησιν... καί μένω ἐξοφλησμένη...» (1875). Ο Θεόδ. Μοσχοπουλίδης προικίζει την υπηρέτριά του Αβέρσω Γεωργίου από το Καζαβίτι και σημειώνει: «καί τοῦ λοιποῦ μένωμεν ἐξοφλησμένοι ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καί ἐκ μέρους τῆς νέας δέν ἔχει τοῦ λοιποῦ νά κάμῃ σὺνδεμίαν ἀπαίτησιν οὔτε ὀβολόν καί ἐξοφλῶ» (1874)²⁴.

Ορισμένοι από τους προικοδότες περιορίζονταν στα δεδουλευμένα της κοπέλας, άλλοι όμως συνέβαλλαν και εξ ιδίων στην προίκα της. Π.χ. ο τελευταίος από τους ανωτέρω, Θ. Μοσχοπουλίδης, δίνει στην υπηρέτριά του είδη αξίας 40 λιρών (μεγάλη προίκα, για υπηρέτρια), διευκρινίζοντας: «τήν προικίζω ἐκ τῆς ἐκδουλεύσεώς της καί προαιρέσεώς μου...».

Τα αφεντικά των κοριτσιών δεν εμφανίζονται μόνο ως εργοδότες τους, αλλά συχνά και ως προστάτες – κηδεμόνες²⁵ που μεριμνούν για την αποκατάστασή τους, σύμφωνα τουλάχιστον με τις στερεότυπες εκφράσεις του τύπου: «Ἐπειδή τοῖνυν καί ὁ ὑποφαινόμενος διά τοιούτου κανονικοῦ καί νομικοῦ γάμου συνάψαι μέλλω τήν ὑπηρετρίαν μου...» ή «Ὁ κ. Στέφανος Πουλίδης, ἰατρός, ἔχων ὑπηρετρίαν ὀνόματι Λασκαρίνα Κωνσταντίνου, ἀπό τό Καζαβίτι τῆς Θάσου ὁρμωμένην, ἐν

23. Οι φράσεις «σύν τῇ πατρικῇ αὐτοῦ ἐνχῇ καί εὐλογίᾳ» ή «μετά τῶν πατρικῶν ἐνχῶν καί εὐλογιῶν αὐτοῦ» υπάρχουν στα προικοσύμφωνα 14, 17, 19, 26, 28 του Παραρτήματος (δηλ. και θετών θυγατέρων και κηδεμονευόμενων). Ανάλογες ευχές βρίσκουμε σε προικοσύμφωνα γνήσιων θυγατέρων.

24. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 3, 5, 4.

25. Οι υπηρέτριες που εργάζονταν από μικρή ηλικία και για πολλά χρόνια σε μια οικογένεια θεωρούνταν περίπου ψυχοκόρες. Διαβάζουμε σε μία διαθήκη, της Αναστασίας Τερμεντζή: «Εἰς τήν ὑπηρετρίαν μου προστατενομένην ὑπ' ἑμοῦ Ἑλένην Νικολάου ἀπό χωρίον Μαριές τῆς Θάσου ὁρμωμένην ἀφίνω καί διατάττω νά τήν μετρήσῃ λίρ. ὀθ. πέντε ὁ Χρῆστος Α. Συμεωνίδης» (1900). Η κοπέλα είχε συμπληρώσει τέσσερα χρόνια στην οικογένεια. Ἐξι χρόνια μετά (1906) η Μαρία παντρεύεται. Στο προικοσύμφωνό της δεν αναφέρεται πια ως υπηρέτρια, αλλά ως κηδεμονευόμενη και ο προικοδότης της δίνει τις «πατρικῆς του ευχές» (βλ. Παράρτημα, έγγραφα 19, 33).

*ὥρα γάμου, ἐπιθυμεῖ νά συνάψῃ αὐτήν εἰς νομίμου γάμου κοινωνίαν μετὰ τοῦ...»*²⁶. Δεν πρέπει να αγνοούμε ότι ορισμένες νύφες ἦσαν σχεδόν παιδιά, αφού, σύμφωνα με το ισχύον τότε βυζαντινορωμαϊκό δίκαιο της Εκκλησίας, ὄριο ενηλικίωσης για τη σύναψη γάμου ἐθεωρεῖτο για τα κορίτσια το 12ο ἔτος (για τα αγόρια το 14ο).

Οι υπηρέτριες ἢ «δούλες» της Καβάλας ἐργάζονται για μικρά συνήθως χρονικά διαστήματα σε ευκατάστατες οικογένειες, ορισμένες και σε καταστήματα. Προέρχονταν κυρίως από τη Θάσο, τη Λήμνο και από χωριά της αγροτικής ἐνδοχώρας. Οι υπηρέτριες θασιακής καταγωγής, οι περισσότερες από το Καζαβίτι, αποτελούσαν το 20% του συνόλου των υπηρετριών που βρίσκουμε στα προικοσύμφωνα της Καβάλας²⁷. Ὅμως στα περισσότερα προικοσύμφωνα δεν αναφέρεται ο τόπος προέλευσης ἢ καταγωγής της μελλοννύμφης υπηρέτριας. Ἐχουμε λοιπόν λόγους να πιστεύουμε (κυρίως ἐπειδή πολλά από τα ονόματα των κοριτσιῶν ἀνήκουν στην παράδοση της θασιακής ονοματολογίας, π.χ. Λασκαρίνα, Σωτήρω, Δούκαινα), ὅτι το πραγματικό ποσοστό των υπηρετριῶν από τη Θάσο είναι μεγαλύτερο του 20%.

Παιδιά προφανώς φτωχῶν και πολυμελῶν οικογενειῶν προσδοκοῦσαν να ἐξασφαλίσουν με την ἐργασία τους ἓνα μικρό κομπόδεμα, ἀπαραίτητο για την ἀποκατάστασή τους, ἢ και να συμβάλουν στα πενιχρά οικονομικά της οικογένειάς τους. Ἀρκετές ἐπέστρεφαν στο νησί τους. Αὐτές που ἔμεναν στην Καβάλα παντρεύονταν κατὰ κανόνα καπνεργάτη, στον οποίο ἔδιναν μια μικρή προίκα (ἀξίας 10-25 λιρῶν) αποτελούμενη μόνο από ρουχισμό και εἶδη οἰκοσκευῆς. Συγγενικά πρόσωπα των κοριτσιῶν δεν ἀναφέρονται στα προικοσύμφωνά τους. Μόνο σε μία περίπτωση δηλώνεται ἡ παρουσία ἀδελφοῦ της κοπέλας, ο οποίος προσφέρει ἓνα συμβολικό δῶρο 60 ᾠροσίων και υπογράφει το προικοσύμφωνό της²⁸.

Ἡ τρίτη κατηγορία Θασιῶν γυναικῶν των προικοσυμφώνων μας είναι οι ὠριμῆς ἡλικίας γυναῖκες, οι οποίες εἴτε ζοῦσαν χρόνια στην Καβάλα εἴτε ἔρχονταν για να ἀποκατασταθῶν και συνάπτουν πρῶτο ἢ δεύτερο γάμο²⁹. Γονεῖς ἢ συγγενικά πρόσωπα δεν ἀναφέρονται στα προικοσύμφωνά τους. Ἡ ἴδια ἡ γυναίκα παραχωρεῖ προίκα, που ἀνέρχεται κατὰ μέσο ὄρο στις 60 λίρες και περιλαμβάνει και μετρητά ἢ ἀκίνητα. Σημειωτέον ὅτι τα προικοδοτούμενα πράγματα παραμένουν σ' ὅλες τις περιπτώσεις ὑπὸ την κυριότητα της γυναίκας³⁰ και ὅτι οι χήρες που τελοῦν δεύτερο γάμο δεν ἀποξενώνονται ἐντελῶς ἀπὸ την περιουσία του πρώτου συζύγου τους, ἀλ-

26. Βλ. Παράρτημα, ἐγγράφα 4, 12.

27. Βλ. σημείωση 2.

28. Βλ. Παράρτημα, ἐγγράφο 5.

29. Βλ. Παράρτημα, ἐγγράφα 9, 11, 15, 16.

30. Καὶ στα προικοσύμφωνα αὐτῶν των γυναικῶν τονίζεται ὅτι ἡ προίκα βρίσκεται «*ὑπὸ την κατοχήν μεν αὐτοῦ, την κυριότητα δε της μελλούσης συζύγου του*». Διαφορετική στη διατύπωση, ὅχι ὁμως στην οὐσία, είναι ἡ ρύθμιση στο ἐγγράφο 11.

λά διατηρούν μέρος αυτής³¹. Οι σύζυγοι των γυναικών είναι όλοι καπνεργάτες.

Ενδεικτικά παραδείγματα: Η Αβέρσω Κωνσταντίνου, από το Κάστρο, παντρεύεται καπνεργάτη από τη Μεσορώπη και του δίνει μετρητά 20 λίρες, κοσμήματα και ρουχισμό, αξίας 20 λιρών και ακίνητα στο Κάστρο, «*ἤτοι κῆπον, ἄμπελον, χωράφιον καὶ ἐλαιόδενδρα... ἀξίας λιρ. Τουρκ. 20, τό ὄλον λίρ. Τουρκ. 60*» (1899)³².

Η Μορφή Δημητρίου Κλαδούλη, Θασία, χήρα Χριστοδούλου Δαμάσκου σεργιτζί, παντρεύεται καπνεργάτη από το Σέμαλτο και του παραχωρεί ως προίκα το ένα από τα δύο δωμάτια που κληρονόμησε από το μακαρίτη πρώτο της σύζυγο, με τον όρο, αν αυτός πεθάνει πρώτος να μην περιέλθει στους κληρονόμους του, αλλά να ανήκει στην ίδια. Από άλλο έγγραφο μαθαίνουμε ότι η Μορφή δεν είχε κληρονομήσει από το σύζυγό της τα δύο δωμάτια του σπιτιού στα Ποταμούδια, αλλά περιήλθαν σ' αυτήν με πράξη διάλυσης της κινητής και ακίνητης περιουσίας του μακαρίτη, που συνομολογήθηκε ειρηνικά μεταξύ αυτής και της πεθεράς της (Φεβρ. και Ιούν. 1900)³³.

Η Ευλαλία Νικ. Καραγιαννίδη, από τις Μαριές, παντρεύεται καπνεργάτη από το Πράβι, και «*παρέχει ἐαυτῇ ὡς προίκα*» 40 λίρες, «*αἵτινες θὰ μένωσι κατατεθειμένα ἐπ' ὀνόματί της παρὰ τῷ καταστήματι "The Commercial Company of Salonica Limited" ἐπὶ ἐτησίῳ τόκῳ 6 τοῖς ἑκατόν*», και διάφορα είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας περίπου 60 λιρών (1903)³⁴.

Αναφέραμε στην αρχή της εισήγησης ότι τα έγγραφα των Θασίων γυναικών της Καβάλας παρουσιάζουν ενδιαφέρον. Το ενδιαφέρον δεν έγκειται τόσο στο περιεχόμενό τους (αυτό είναι άλλωστε πανομοιότυπο σε όλα τα προικοσύμφωνα της Καβάλας), αλλά κυρίως σε αριθμητικά και στατιστικά δεδομένα. Παρουσιάζουμε ορισμένα από αυτά για να εξαγάγουμε στη συνέχεια ορισμένα συμπεράσματα.

Προικοσύμφωνα: Εξετάζοντας τα προικοσύμφωνα των Θασίων της Καβάλας (30 τον αριθμό)³⁵ και συγκρίνοντάς τα με τα υπόλοιπα προικοσύμφωνα της πόλης (449 συνολικά)³⁶ παρατηρήσαμε τα εξής:

α) Στα προικοσύμφωνα των Θασίων γυναικών της Καβάλας οι νύφες είναι σε πολύ μεγάλο ποσοστό (64%) υπηρέτριες, ψυχοκόρες ή κηδεμονευόμενες, υιοθετημένες κόρες και γυναίκες ώριμης ηλικίας. Μόλις 1 στα 3 προικοσύμφωνα (ποσοστό 36%) ανήκει σε φυσικές θυγατέρες Θασίων που ζουν με την οικογένειά τους και προικίζονται από αυτήν. Στα υπόλοιπα όμως προικοσύμφωνα της Καβάλας η κα-

31. Ενδεικτικά, βλ. Παράρτημα, έγγραφα 11, 46. Για διαφορετικές αντιλήψεις και ρυθμίσεις στη Θάσο, βλ. στις εργασίες της σημείωσης 46.

32. Βλ. Παράρτημα, έγγραφο 9.

33. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 11, 46.

34. Βλ. Παράρτημα, έγγραφο 16.

35. Βλ. Παράρτημα, έγγραφα 1-30.

36. Βλ. σημείωση 2.

τανομή είναι πολύ διαφορετική: Εδώ οκτώ στις δέκα νύφες (79%) είναι γνήσιες θυγατέρες που προικίζονται από γονείς ή και αδέρφια, ενώ οι θετές κόρες, ψυχοκόρες, υπηρέτριες και γυναίκες ώριμης ηλικίας αντιπροσωπεύουν συνολικά ποσοστό 21%.

β) Στα προικοσύμφωνά μας οι Θάσιες νύφες είναι 3,5 φορές περισσότερες από τους γαμπρούς (25 έναντι 7). Η μεγάλη διαφορά οφείλεται στις υπηρέτριες, ψυχοκόρες και αυτοπροικιζόμενες γυναίκες, αφού οι γνήσιες θυγατέρες των Θασίων είναι σχεδόν ίσες σε αριθμό με τους Θάσιους που νυμφεύονται στην Καβάλα.

Άδειες γάμου: Εξετάζοντας τις άδειες γάμου των Θασίων της Καβάλας (48 τον αριθμό)³⁷ και συγκρίνοντάς τις με τις υπόλοιπες άδειες των γάμων που τελέστηκαν στην Καβάλα μεταξύ 1897-1913 (συνολικά 1.287)³⁸ παρατηρήσαμε τα εξής:

α) Στους υπόλοιπους γάμους της Καβάλας οι γυναίκες που παντρεύονται για δεύτερη ή τρίτη φορά αντιπροσωπεύουν ποσοστό 14%. Στις Θάσιες νύφες της Καβάλας το ποσοστό των δευτερόγαμων ανέρχεται σε 46%!

β) Οι Θάσιες που παντρεύονται στην Καβάλα (στα 1899-1900 και 1910-1913)³⁹ είναι σχεδόν διπλάσιες από τους Θάσιους (35 έναντι 19).

γ) Ενώ το ποσοστό των δευτερόγαμων Θασίων γυναικών είναι υπερτριπλάσιο του μέσου όρου της πόλης (46% έναντι 14%), το αντίστοιχο των Θασίων ανδρών είναι 16%, όσο ακριβώς και ο γενικός μέσος όρος των δευτερόγαμων ανδρών της Καβάλας.

Τα στοιχεία αυτά μας επιτρέπουν να διατυπώσουμε κάποιες σκέψεις για το χαρακτήρα της εσωτερικής μετανάστευσης των Θασίων προς την Καβάλα κατά τις τελευταίες δεκαετίες της Τουρκοκρατίας.

Για να μελετήσει κανείς ουσιαστικά μια μεταναστευτική κίνηση πρέπει να ανιχνεύσει τους μηχανισμούς εκείνους που την ενεργοποιούν και την αναπαράγουν. Κινητήριες δυνάμεις του μεταναστευτικού φαινομένου είναι κατά κανόνα οι δημογραφικές πιέσεις και η επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών στον τόπο καταγωγής των μεταναστών, φαινόμενα που παρατηρούνται την εποχή αυτή και στη Θάσο. Από τα τέλη του 19ου αιώνα η Θάσος διέρχεται μια περίοδο οικονομικής ύφεσης, που οφείλεται σε διάφορα μέτρα της αιγυπτιακής διοίκησης, αλλά και σε εγγενείς

37. Βλ. Παράρτημα, Άδειες Γάμου (1899-1900 και 1910-1913).

38. Βλ. σημείωση 2.

39. Προικοσύμφωνα από τους 35 αυτούς γάμους των Θασίων γυναικών δεν έχουμε βρει στους κώδικες παρά μόνο τέσσερα (4). Για τις υπόλοιπες 31 Θάσιες δε γνωρίζουμε αν ζούσαν χρόνια στην Καβάλα ή έρχονταν τότε για να αποκατασταθούν, αν είχαν γονείς, αδέρφια ή άλλους κηδεμόνες, αν εργάζονταν ή όχι, αν ήσαν, οι δευτερόγαμες, χήρες ή ζωντοχήρες, αν είχαν τελέσει τον πρώτο τους γάμο στην Καβάλα, τη Θάσο ή αλλού κλπ. Για ορισμένες από αυτές δε γνωρίζουμε ούτε το πατρώνυμό τους, το οποίο μάλλον δε γνώριζαν ούτε οι συντάκτες του εγγράφου, αφού τις αναφέρουν μόνο με το βαπτιστικό τους, π.χ. Χρυσούλα Θασία.

αδυναμίες της αγροτικής οικονομίας του νησιού, εκφράζεται με την αποδιάρθρωση της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και του εμπορίου και έχει ως αποτέλεσμα την επικράτηση κλίματος ανασφάλειας και την τάση φυγής⁴⁰.

Απόρροια όλων αυτών είναι η αποδημία ενός μεγάλου μέρους του εργατικού δυναμικού της. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, στις αρχές του 20ού αιώνα ο μισός περίπου ενεργός ανδρικός πληθυσμός του νησιού (ή το 20% του συνολικού πληθυσμού) αναζητά εργασία στα κοντινά αστικά – εμπορικά κέντρα αλλά και στην Αμερική. Το μεγαλύτερο μέρος κατευθύνεται στην Καβάλα, για να εργαστεί στον τομέα της επεξεργασίας του καπνού, που αποτελούσε πρόσφορη πηγή συμπληρωματικού εισοδήματος για τον αγροτικό πληθυσμό της ευρύτερης περιοχής⁴¹.

Όμως η μετακίνηση των Θασίων προς την Καβάλα σχεδόν εξαντλείται στην εποχιακή αποδημία και δεν προσλαμβάνει το χαρακτήρα της μόνιμης εγκατάστασης. Αυτό πρέπει, κατά την άποψή μας, να αποδοθεί κυρίως στα χαρακτηριστικά της θασιακής οικονομίας: Όπως φαίνεται, κατά την εποχή αυτή η οικονομία του νησιού (παρά τους δυσμενείς παράγοντες που προαναφέραμε) είχε τη δυνατότητα να συντηρήσει τον πληθυσμό και να τον συγκρατήσει στον τόπο του. Άλλωστε για ένα μεγάλο κομμάτι των Θασίων, η πεντάμηνη ή εξάμηνη εποχιακή καπνεργασία μπορούσε να συνδυαστεί χρονικά με ορισμένες τουλάχιστον αγροτικές εργασίες στο νησί, κυρίως την ελαιοκομία, με αποτέλεσμα να μην είναι αναγκαία η ρευστοποίηση της αγροτικής περιουσίας. Εκτός όμως από τους οικονομικούς λόγους (στους οποίους πρέπει να συνυπολογίσουμε και τα χαρακτηριστικά της οικονομίας της Καβάλας⁴²), η επιλογή της εποχιακής αποδημίας των Θασίων πρέπει να αποδοθεί και στη συνειδητή καλλιέργεια συνεκτικών δεσμών με την οικογένεια

40. Για τα αίτια και τα συμπτώματα της οικονομικής κρίσης, βλ. Αλ. Βακαλόπουλου, *Ιστορία της Θάσου 1453-1912*, Θεσ/νίκη 1984, σ. 140-166, Αίγλ. Γκρέτσικου, «Η φύση της νήσου Θάσου», *Θασιακά*, 8 (1992-1993) 97-102 (και στις εργασίες της Βερ. Δαλακούρα, βλ. επόμενη σημείωση).

41. Βερ. Δαλακούρα, «Θάσιοι καπνεργάτες στην Καβάλα (1922-1953)», *Θασιακά*, 9 (1994-1995) 159-161, της ίδιας, «Θάσιοι μετανάστες στην Αμερική, μέσα από την αλληλογραφία του Γιαξή Χ' Σταμάτη (1902-1911)», *Θασιακά*, 8 (1992-1993) 192-200. Κατά την πρώτη δεκαετία του 20ού αι. οι Θάσιοι που εγκαταλείπουν το νησί τους ανέρχονται σε 2.500 περίπου: 1.600-1.800 εργάζονταν ως προσωρινοί καπνεργάτες στην Καβάλα (στοιχείο του 1906: ΑΥΕ 1907-8, αακ/Θ-Στατ., Αθήνα 9-8-1906), μερικές εκατοντάδες διέμεναν μόνιμα στην πόλη (βλ. στην αρχή της εργασίας) και αρκετοί είχαν μεταναστεύσει στην Αμερική (Δαλακούρα, ό.π.). Τότε η Θάσος είχε περίπου 12.000 κατοίκους.

42. Η Καβάλα δεν είχε απεριόριστες δυνατότητες απορρόφησης εργατικού δυναμικού σε τομείς άλλους πλην της καπνεργασίας, αφού δε διέθετε σημαντική βιομηχανία και βιοτεχνία, ικανή να απασχολεί μεγάλο αριθμό εργατών σε ετήσια βάση. Απ' την άλλη, οι αυτοαπασχολούμενοι επαγγελματίες της πόλης, εκτός του ότι έπρεπε να διαθέτουν μικρά έστω κεφάλαια για την αγορά του απαραίτητου εξοπλισμού και τα υπόλοιπα έξοδα (ενοίκια κλπ.), έπρεπε να υπολογίζουν και σε ισχυρή κάμψη της εργασίας τους κατά την περίοδο που σταματούσε η επεξεργασία του καπνού και ο πληθυσμός της πόλης μειωνόταν στο μισό (γύρω στα 1905, από τους περίπου 11.000 κατοίκους της πόλης μόνο 4.500 ήταν μόνιμοι, βλ. σημ. 2).

και τον τόπο, που εικάζεται και από τα έγγραφά μας και από άλλες πηγές⁴³.

Οι Θάσιοι που εγκαθίστανται μόνιμα στην Καβάλα αποτελούν, όπως προαναφέραμε, ένα πληθυσμιακό μέγεθος περιορισμένο. Το μικρό αυτό σύνολο δε συνιστά μια κλασική κοινότητα οικονομικών μεταναστών, αφού δεν απαρτίζεται τόσο από άνδρες της μισθωτής ή ημερομίσθιας εργασίας ή από οικογένειες (άνδρες και μέλη των οικογενειών τους), αλλά σε υπέρμετρο βαθμό από μεμονωμένες γυναίκες και μάλιστα νεαρές κοπέλες.

Η αποδημία των τελευταίων (εννοούμε τις υπηρέτριες και ψυχοκόρες) μπορεί να έχει στη ρίζα της και σε οικονομικά αίτια, τα χαρακτηριστικά της όμως είναι διαφορετικά και από αυτά της προσωρινής μετακίνησης των καπνεργατών και από αυτά της μόνιμης εγκατάστασης των υπόλοιπων Θασίων. Οι κοπέλες αυτές δεν ακολουθούν τη φυσική τους οικογένεια στη μετακίνησή της ούτε ζουν στους κόλπους της, δεν αποφασίζουν οικεία βουλήσει να εγκαταλείψουν τον τόπο τους, οι περισσότερες δε διατηρούν δεσμούς με το νησί τους ούτε επιστρέφουν σ' αυτό, κι επιπλέον η μετακίνησή τους δεν αποσκοπεί ούτε μεταφράζεται σε κοινωνική άνοδο και δε διαφοροποιεί την κοινωνική και ταξική τους κατάσταση, όπως συμβαίνει κατά περίπτωση το ένα ή το άλλο στις διάφορες μεταναστεύσεις. Η μετακίνησή τους, με δυο λόγια δεν έχει τα τυπικά χαρακτηριστικά της προγραμματισμένης μετανάστευσης, η οποία, σημειωτέον, ως φαινόμενο αφορά κατεξοχήν τον ανδρικό πληθυσμό, αλλά της αναγκαστικής και ακούσιας αποδημίας (χαρακτηριστικής στα νησιά του Αιγαίου) που υπαγορεύεται και από οικονομικούς και από κοινωνικούς λόγους. Η μετανάστευσή τους συνδέεται με συγκυριακούς κυρίως παράγοντες και με ανθρώπινα δράματα, είναι προϊόν και σύμπτωμα κοινωνιών που δε διαθέτουν θεσμοποιημένους και αποτελεσματικούς μηχανισμούς κοινωνικής πρόνοιας για την προστασία των φτωχών και αδυνάτων⁴⁴. Σε τέτοιες κοινωνίες συχνά τα αδιέξοδα οδηγούν σε συνειδησιακές συγκρούσεις, καταλύουν ηθικές αναστολές και υποχρεώσεις και διασπούν και τους πιο ισχυρούς δεσμούς, τους

43. Οι συναισθηματικοί δεσμοί των Θασίων με το νησί τους αποκαλύπτονται και σε διαθήκες τους (βλ. Παράρτημα, έγγραφα 34, 37). Η νοσταλγία των Θασίων καπνεργατών της Καβάλας υποδηλώνεται και στο κείμενο του Άγγλου περιηγητή Abbott (*The tale of a tour in Macedonia*, London 1903, σ. 297-298), ο οποίος τυχαίνει να επισκέπτεται την πόλη την εποχή που οι Θάσιοι καπνεργάτες επιστρέφουν στο νησί τους. Όσο ετοιμάζονται για το 10ωρο ταξίδι του γυρισμού, μαρτυρεί ο Abbott, το λιμάνι αντηχεί από τα τραγούδια τους, στα οποία απεικονίζεται η χαρά του γυρισμού στην πατρίδα αλλά και η δυστυχία της ξενιτιάς. «Το δισάκι ενός ζητιάνου δεν είναι τόσο σκληρό όσο η ξενιτιά» λέει ένα από αυτά, ενώ ένα άλλο εκφράζει την οδύνη του ξενιτεμένου, που μαγεύτηκε από κάποια ξένη, λησμόνησε την αγαπημένη του και δε θα ξαναδεί τις ελιές της πατρίδας του.

44. Οι «ορφανοεπιτροπές» της Θάσου (βλ. Κ. Χιόνη, «Η συμβολή της Εκκλησίας στην κοινωνική περίθαλψη των ορφανών της Θάσου...», Α' Τοπικό Συμπόσιο «Η Καβάλα και η περιοχή της», Πρακτικά, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 471-499) είχαν ως αποκλειστικό σκοπό την προστασία και σωστή διαχείριση της περιουσίας των ορφανών.

οικογενειακούς.

Σε διαφορετικούς, κατεξοχήν κοινωνικούς λόγους πρέπει να αποδώσουμε το μεγάλο ποσοστό των δευτερόγαμων Θασίων γυναικών της Καβάλας. Η αποδημία, είτε ως ατομική επιλογή είτε ως κοινωνικό φαινόμενο, καθορίζεται όχι μόνο από τις υλικές αλλά και από τις ιδεολογικές συνθήκες τόσο του περιβάλλοντος προέλευσης όσο και του τόπου προορισμού.

Στα τέλη του 19ου αι. η Καβάλα δεν είναι ένας καθυστερημένος και εσωστρεφής μικρόκοσμος, αλλά μια κοινωνία ανοικτή σε φιλελεύθερες ιδέες, που επηρεάζουν τους τρόπους ζωής, τις νοοτροπίες και τις αντιλήψεις κυρίως βέβαια των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Την εποχή αυτή η γυναίκα μπαίνει στην παραγωγική διαδικασία, σταδιακά απελευθερώνεται από τις εθιμικές δεσμεύσεις του περιβάλλοντος προέλευσής της και κάνει τα πρώτα δειλά βήματα χειραφέτησης⁴⁵.

Από τις πράξεις των κωδίκων της Καβάλας, κυρίως από τα πρακτικά του Εκκλησιαστικού Δικαστηρίου, βλέπουμε ότι οι κοπέλες εναντιώνονται στις επιλογές των γονιών τους και διαλύουν τους αρραβώνες τους, χωρίς αυτό να αποτελεί αιτία κοινωνικής κατακραυγής (αφού τις βρίσκουμε να συνάπτουν αργότερα νέον αρραβώνα), στη νέα που δεν ήταν αγνή αλλά «έφθαρμένη καὶ ἀπάρθενος» αναγνωρίζεται κατά κανόνα το δικαίωμα της συγγνώμης, οι μοιχαλίδες που σκανδαλίζουν και διασαλεύουν την ηθική τάξη δε διαπομπεύονται, αλλά εξακολουθούν να ζουν στην Καβάλα και μετά το διαζύγιό τους (παντρεμένες πάντως με τον εραστή τους), η διάβιου ένωση δύο ανθρώπων δεν είναι κανόνας στέρεος (16% των ανδρών και 14% των γυναικών τελούν και δεύτερο ή και τρίτο γάμο), ο γάμος χήρας δε θεωρείται ασέβεια στη μνήμη του θανόντος και η γυναίκα δεν αποξενώνεται εντελώς από την παρουσία του συζύγου της⁴⁶ κλπ. Όλα αυτά δείχνουν ότι ο κοινωνικός έλεγχος είναι λιγότερο ασφυκτικός, τα ήθη λιγότερο συντηρητικά και αυστηρά και ότι η κοινωνία αρχίζει να αντιμετωπίζει τα ζητήματα προσωπικών σχέσεων και ηθικής τάξης με κάποια ανεκτικότητα.

Δεν είναι λοιπόν αυθαίρετο να υποθέσουμε ότι για αρκετές γυναίκες από τη Θάσο, τις χήρες και διαζευγμένες, τις ποικιλοτρόπως ατυχήσασες και παρεκτραπίες, η Καβάλα παρείχε ευνοϊκές προϋποθέσεις για ένα νέο ξεκίνημα στη ζωή τους. Το ότι το ποσοστό των δευτερόγαμων Θασίων γυναικών της πηγής μας ανέρχεται σε 46%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των Θασίων ανδρών μόλις στο 16% (όσο ακριβώς είναι και ο μέσος όρος των δευτερόγαμων ανδρών της Καβάλας), αυτό δείχνει προφανώς ότι οι χήροι και ζωντοχήροι της Θάσου μπορούσαν να ξαναπαντρευτούν

45. Βλ. σημείωση 2.

46. Για αντίθετες αντιλήψεις και ρυθμίσεις στη Θάσο, βλ. Κ. Χιόνη, «Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο κατά την τουρκοκρατία», *Θασιακά*, 6 (1989) 206-207, Κ. Βαβούσκου, «Στοιχεία απονομής δικαιοσύνης εις την Θάσον κατά την τουρκοκρατίαν», *Θασιακά*, 9 (1994-1995) 61-64, Χ. Παπαστάθη, «Κοριτσιάτικο. Θεσμός του εθιμικού δικαίου στην Θάσο», *Θασιακά*, 10 (1996-1997) 536-537.

στο νησί τους πιο εύκολα, ενώ οι γυναίκες, χήρες και ζωντοχήρες, έπρεπε να αναζητήσουν αλλού την τύχη τους.

Η απόφασή τους δεν είναι ίσως άσχετη και με τις οικονομικές παραμέτρους του ζητήματος. Σύμφωνα με το ισχύον στην Θάσο εθιμικό δίκαιο η δευτερόγαμη Θάσια έπρεπε να παραχωρήσει στον πρωτόγαμο ή στο νεότερο σύζυγό της «παλληκαριάτικο»⁴⁷. Όχι όμως στην Καβάλα. Οι εθιμικές καταβολές των ετερόκλητων εποίκων ξεκομμένες από το ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον που τις γέννησε και μεταφυτευμένες σε χώρο αστικό δεν ευδοκιμούν για πολύ⁴⁸. Άλλωστε, κι αυτό είναι ενδιαφέρον, καμία από τις δευτερόγαμες Θάσιες δεν πήρε άντρα από τη Θάσο (ορθότερο είναι να πούμε: κανένας από τους Θασίους της Καβάλας δεν πήρε συντοπίτισσά του που είχε ήδη στο ενεργητικό της ένα γάμο). Οι σύζυγοί τους ήσαν όλοι ξένοι και σε μεγάλο ποσοστό (37,5%) κι αυτοί δευτερόγαμοι. Αντίθετα, από τις Θάσιες που παντρεύονταν για πρώτη φορά, μία στις τρεις προτίμησε ή της επέβαλαν συντοπίτη της. Δεν είναι όμως άνευ σημασίας ότι και οι πρωτόγαμες Θάσιες παντρεύονται χήρο ή διαζευγμένο σε ποσοστό 21%.

Έχοντας από παλιά μια αμυδρή εικόνα για τα θασιακού ενδιαφέροντος έγγραφα των κωδίκων της Καβάλας, πιστεύαμε ότι τα έγγραφα αυτά απεικονίζουν τη φιλόδοξη προσπάθεια μιας μικρής ομάδας Θασίων να πραγματοποιήσουν ένα άλμα προς τα αστικά στρώματα. Η προσεκτική εξέταση των εγγράφων έδειξε ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η αποδημία από τη Θάσο δεν ήταν ένα άλμα προς την κοινωνική ανωτερότητα, αλλά ένα μετέωρο βήμα απόδρασης από μια κακή μοίρα.

47. Για το έθιμο, Κ. Χιόνη, «Ανέκδοτα έγγραφα της Θάσου αναφερόμενα στο έθιμο του “παλληκαριάτικου” και “κοριτσιάτικου”», Μακεδονικά 14 (1974) 139-150, Γ. Νάκου, «Μια μορφή κοινοτικής - δικαστικής δικαιοδοσίας στο εθιμικό δίκαιο της Θάσου», *Θασιακά*, 7 (1990-1991) 72-73, Χαρ. Παπαστάθη, ό.π., σ. 531-540.

48. Οι ιστορικές συγκυρίες δεν επέτρεψαν να διαμορφωθεί στην Καβάλα ένα εθιμικό πλαίσιο ζωής. Ο Ελληνισμός της πόλης από τα τέλη του 16ου αιώνα ακολουθεί φθίνουσα πορεία και συρρικνώνεται (μετά το 1600 και μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα οι Έλληνες της πόλης ανέρχονταν περίπου στους 200). Αναπτύσσεται πληθυσμιακά μετά τα μέσα του 19ου αιώνα, όταν εγκαθίστανται στη πόλη έποικοι από διάφορες περιοχές (βλ. σημείωση 2).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

α. Έγγραφα των Κωδίκων (περιλήψεις και αποσπάσματα⁴⁹)

1. Προικοσύμφωνο, 2-10-1865

Η Αναστασία Αγαπητού παντρεύει τη θυγατέρα της Μαριγώ με τον Γεώργιο Σ. [Στάνη] Ναούμ και την προικίζει με διάφορα κοσμήματα, είδη ρουχισμού και οικοσκευής, συνολικής αξίας 10.310 γροσίων. Ακολουθεί η προγαμιαία δωρεά του γαμπρού, αξίας 5.450 γροσίων. (Κώδικας 1864-1889, σ. 29-30)

2. Προικοσύμφωνο (14-9-1868)

Η Αναστασία Αγαπητού παντρεύει τη θυγατέρα της Χαρίκλεια με τον Δημήτριο Πέτσο και την προικίζει, από την περιουσία του γιου της Α.Ν. Αγαπητού, με 180 οθωμανικές λίρες, διάφορα κοσμήματα, είδη ρουχισμού και οικοσκευής, συνολικής αξίας 31.060 γροσίων. (Κώδικας 1864-1889, σ. 84-86)

3. Προικοσύμφωνο (30-1-1871)

Η Ευγενή Πολίτου, δασκάλα, παντρεύει την υπηρέτριά της Σο[υ]σάνα, από την Παναγία της Θάσου, με τον Μιχαήλο, από τη Γενιτζέ, και την προικίζει με διάφορα είδη ρουχισμού, αξίας 1.428 γροσίων⁵⁰. (Κώδικας 1864-1889, σ. 111-112)

4. Προικοσύμφωνο (27-1-1874)

Ο Θεόδωρος Μοσχοπολίδης [Μοσχοπουλίδης] παντρεύει την υπηρέτριά του Αβέρσω Γεωργίου, από το Καζαβίτι, με τον Δημήτριο Χριστοδούλου και την προικίζει με 15 οθωμ. λίρες (1.545 γρόσια) και διάφορα είδη ρουχισμού, συνολικής αξίας 4.103 γροσίων. Ακολουθεί η προγαμιαία δωρεά του γαμπρού, αξίας 1.522 γροσίων. (Κώδικας 1864-1889, σ. 136-137)

5. Προικοσύμφωνο (10-1-1875)

Ο Πέτρος Γεωργίου παντρεύει την υπηρέτριά του Άννα Ιωάννου, από το Καζαβίτι, με τον Τριαντάφυλλο Ιωάννου, από τη Σιάτιστα, και την προικίζει με διάφορα είδη ρουχισμού, αξίας 1.093 γροσίων. Δώρο αξίας 60 γροσίων δίνει και ο αδελφός της κοπέλας. Ακολουθεί η προγαμιαία δωρεά του γαμπρού, αξίας 490 γροσίων. (Κώδικας 1864-1889, σ. 165-166)

49. Επειδή στην παρούσα εργασία δεν ενδιαφέρουν τα τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά των προικοσυμφώνων και το αναλυτικό τους περιεχόμενο, αλλά η ιδιότητα των προικοδοτούμενων, η οικογενειακή τους κατάσταση, η σχέση τους με τους προικοδότες και το είδος και η αξία της προίκας, τα προικοσύμφωνα δίνονται εν περιλήψει. Όμως ό,τι αφορά άμεσα τη Θάσο και ό,τι υπηρετεί πλήρως τους σκοπούς της εργασίας, αυτό δίνεται αναλυτικά ή με απόσπασμα (στο οποίο διατηρείται η ορθογραφία, σύνταξη κλπ.). Το τελευταίο ισχύει και για τις διαθήκες.

50. Η συνολική αξία των προικοδοτούμενων ειδών είναι 2.108 γρόσια. Από αυτά «*ἀφαιρούνται τὰ ὅσα εἰς (;) τῆς Σουσάνας, 680 γρ.*».

6. Προικοσύμφωνο (χ.χ. [1885])

Ο Μιχαήλ Βασιλείου παντρεύει τη «δούλα» του Καλλιόπη Γεωργίου Θασίτη, από το Καζαβίτι, με τον Γεώργιο Ραλίδη, από τη Θάσο, και την προικίζει με διάφορα είδη ρουχισμού, αξίας 2.636 γροσίων. Ακολουθεί η προγαμιαία δωρεά του γαμπρού, αξίας 170 γροσίων. (Κώδικας 1864-1889, σ. 292-293)

7. Προικοσύμφωνο (4-10-1896)

Η Ζωή Ιωάννου, από το Σωτήρα, παντρεύει την κόρη της Μαρία με τον Αναστάσιο Σιπέ Αγαπητό, από το Σωτήρα, και τους προικίζει με τα εξής, κείμενα στο χωριό τους: Μισό σπίτι (μερίδιο από κληρονομιά), που συνορεύει με τις οικίες Σταυροπούλου, Παναγιώτη Μπακάλη, Θεολόγη και παπα-Αντώνη, αξίας 700 γροσίων. Κήπο συνορευόμενο με τους κήπους Θεολόγη, Καρυοφύλλη και Βασίλη Τηλέα, αξίας 400 γροσίων. Είκοσι δέντρα, αξίας 500 γρ., 15 πρόβατα, αξίας 900 γρ., και διάφορα είδη ρουχισμού, αξίας 700 γρ. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 7-8)

8. Προικοσύμφωνο (4-5-1898)

Ο Κωνσταντίνος Γεωργίου, καπνοφυτευτής, παντρεύει τη γυναικαδέλφη του Ευθυμία Κυριάκου, από το Θεολόγο, με τον Δημήτριο Ιωάννου, καπνεργάτη, κάτοικο Καβάλας, και την προικίζει με είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 3.891 γροσίων. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 70-71)

9. Προικοσύμφωνο (25-9-1899)

Η Αβέρσω Κωνσταντίνου, από το Κάστρο της Θάσου, *«ἐπιθυμοῦσα μετά πάσης εὐχαριστήσεως νά συζευχθῇ»* τον Ιωάννη Αθανασίου, καπνεργάτη από τη Μεσορώπη, του παρέχει ως προίκα 20 λίρες σε μετρητά, κοσμήματα και ρουχισμό, αξίας 20 λιρών, *«εἰς κτήματα δέ ἐν τῷ Κάστρῳ τῆς Θάσου, ᾗτοι κῆπον, ἄμπελον, χωράφιον καὶ ἐλαιόδενδρα διὰ τό ἀνάλογον μερίδιόν της, ἀξίας λιρῶν Τουρκίας 20, τό ὅλον λ. Τ. 60»*. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 103)

10. Προικοσύμφωνο (30-10-1899)

Ο Ευστράτιος Παναγιώτου, καπνεργάτης εκ Μαρωνείας, και η σύζυγός του Σωτήρω Αναστασίου, από το Καζαβίτι, παντρεύουν την κόρη τους Αρτεμισία με τον Αθανάσιο Παπακυριάκου, καπνεργάτη από τη Μεσορώπη, και τους προικίζουν με το 1/4 της ιδιόκτητης οικίας τους στη συνοικία Γενί Μαχαλέ της Καβάλας, αξίας 1.620 γρ., και με κοσμήματα, είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 3.041 γρ. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 107-108)

11. Προικοσύμφωνο (11-6-1900)

Η Μορφή Δημ. Κλαδούλη, Θασία, χήρα Χριστοδούλου Δαμάσκου σεργιτζή, παντρεύεται τον Δημήτριο Κυριάκου, καπνεργάτη από το Σέμαλτο, και *«οἰκειοθελῶς καὶ ἀπαραβιάστως»* του δίνει ως προίκα το ένα από τα δύο δωμάτια που κληρονόμησε από το μακαρίτη πρώτο της σύζυγο⁵¹, *«ἐπὶ τῷ ρητῷ ὄρῳ, ἐάν ἀποθάνῃ πρό*

51. Βλ. Παράρτημα, έγγραφο 46.

τοῦ συζύγου της Δημητρίου, ν' ἀνήκη καί τό ἕτερον εἰς αὐτόν, ἄν δέ αὐτός ἀποθάνῃ πρωτύτερα, ν' ἀνήκῃ εἰς αὐτήν, ἥτοι ἀμφοτέρων οἱ κληρονόμοι νά μὴ κληρονομήσωσι τίποτε». (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 135)

12. Προικοσύμφωνο (23-9-1900)

Ο Στέφανος Πουλίδης, ιατρός, παντρεύει την υπηρέτριά του Λασκαρίνα Κωνσταντίνου, από το Καζαβίτι, με τον Δημήτριο Φωτίου, καπνεργάτη από τις Σέρρες, και τους προικίζει με κοσμήματα, είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 2.296 γροσίων. Ο γαμπρός έδωσε προγαμιαία δωρεά αξίας 324 γρ. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 137)

13. Προικοσύμφωνο (4-7-1902)

Ο Θεμιστοκλής Βαλσαμίδης, υπάλληλος του Μονοπωλίου των Καπνών, «λαβών πρό έπτά έτών υπό τήν έαυτοῦ κηδεμονίαν τήν κόρην Σταματίναν Κωνσταντίνου, κάτοικον Θάσου, όπως υπηρετῇ εἰς τήν οἰκίαν του, μέ τόν ὅρον ἵνα ἀργότερον ἀποκαταστήσῃ αὐτήν», την παντρεύει με τον Νικόλαο Λάμπρου, καπνεργάτη από το Πράβι, και την προικίζει με διάφορα κοσμήματα, είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 3.366 γροσίων. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 203-204)

14. Προικοσύμφωνο (1-11-1902)

Ο Γεώργιος Αβραμίδης, καφεπώλης, παντρεύει τη θετή θυγατέρα του Λασκαρίναν Θ. Γουματιανού, εκ Θάσου, με τον Δημήτριο Πολυχρονίου, καπνεργάτη, και τους προικίζει με είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 6.559 γρ. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 221-222)

15. Προικοσύμφωνο (29-1-1903)

Η Λασκαρίνα Παναγιώτου, από την Καληράχη, «οὗσα εἰς ὥριμον ἡλικίαν καί ἀποφασίσασα οἰκεία βουλῇ καί θελήσει νά ἔλθῃ εἰς γάμον κοινωνίαν» με τον Αγαπητό Δημητρίου, καπνεργάτη από τη Μαρίγκοβα της επαρχίας Ιερισσού, προσφέρει σ' αυτόν ως προίκα 20 λίρες μετρητά και είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 3.000 γροσίων. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 237-238)

16. Προικοσύμφωνο (16-8-1903)

Η Ευλαλία Νικ. Καραγιαννίδη, από τις Μαριές, παντρεύεται τον Νικόλαο Κωνσταντίνου, καπνεργάτη από το Πράβι, και «παρέχει έαυτῇ ως προίκα» μετρητά 40 οθωμ. λίρες, «αἵτινες θά μένωσι κατατεθειμέναι ἐπ' ὀνόματί της παρὰ τῷ καταστήματι "The Commercial Company of Salonica Limited" ἐπί ἐτησίῳ τόκῳ 6 τοῖς ἑκατόν», και διάφορα είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 5.900 γροσίων. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 261-262)

17. Προικοσύμφωνο (28-1-1905)

Ο Θεόδωρος Γ. Καλαϊτζής, διευθυντής επί των καπνών του Καταστήματος "Ερζοκ", «λαβών πρό δεκατριῶν ἤδη ἐτών υπό τήν πατρικήν αὐτοῦ προστασίαν καί μέριμναν τήν κόρην Μαρίαν Ἰωάννου, κάτοικον Καζαβίτης...», την παντρεύει με τον Νικόλαον Αριστείδου, καπνεργάτη, και την προικίζει με μετρητά 20 οθωμ.

λίρες και με διάφορα κοσμήματα, είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 9.140 γρ. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 29-30)

18. Προικοσύμφωνο (29-1-1905)

Ο Βασίλειος Δημητρίου, καπνεργάτης, και η σύζυγός του Ελένη παντρεύουν τη θυγατέρα τους Αναστασία με τον Κωνσταντίνο Ιωάννου Κοτρότσο, ράφτη από το Θεολόγο, και την προικίζουν με διάφορα είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 2.350 γροσίων. Επιπλέον η μητέρα παραχωρεί στην κόρη της δύο δωμάτια του σπιτιού της στο Κιουτσούκ Ορμάν για να κατοικήσει με το σύζυγό της δωρεάν για δέκα χρόνια και της χαρίζει το μισό κήπο της στην ίδια περιοχή. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ.33-34)

19. Προικοσύμφωνο (11-11-1906)

Ο Χρήστος Συμεωνίδης, καπνεργάτης, «*προσλαβών παρ' έαυτῶ από έννέα ἤδη έτῶν την δεσποινίδα Έλένην, τό γένος Νικολάου, από χωρίον Μαριές τής νήσου Θάσου, επί σκοπῶ ὅπως ἀποκαταστήσῃ αὐτήν ἐν καιρῶ τῶ δέοντι...*», την παντρεύει με τον Εμμανουήλ Νικολάου, καπνεργάτη, και την προικίζει με διάφορα είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 2.370 γροσίων. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 93-94)

20. Προικοσύμφωνο (11-1-1909)

Ο Ιωάννης Κανάκη Καβάκας, γεωργός από τα Ραβνά Αρδαμερίου, παντρεύει την κόρη του Αικατερίνη με τον Κυριάκο Μπασάκα, εργάτη από το Πράβι. Κατά την σύνταξιν του εγγράφου παρέστη ο Θεόδωρος Κυρ. Λούκαρης, χειρουργός, κάτοικος Καβάκας και δημότης Ερμουπόλεως, και δήλωσε ότι ο γαμπρός είχε διατελέσει ψυχολγός του και έχει υποχρέωση απέναντί του. Γι' αυτό του «*δίδει ένα έλαιῶνα εἰς Κακηρράχη Θάσου ἐν τῇ θέσει Μαρμαροῦδη, περιέχοντα δέκα καί τέσσερα έλαιόδενδρα, συνορεύοντα μετά τοῦ ἰδίου Θεοδώρου Λούκαρη, Παπα-Θεοδώρου, Καπετάν Γεώργη Κοκκίνου καί Ἀδελφῶν Πατρίκη*». (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 168-169)

21. Προικοσύμφωνο (7-2-1910)

Η Μαριγώ Χρήστου Κοϊμτζή παντρεύει τη θυγατέρα της Κυριακή με τον Κωνσταντίνο Ευσταθίου, από την Παναγία της Θάσου, και τους προικίζει με διάφορα είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 40 οθωμ. λιρών, και με τη μισή ιδιόκτητη οικία της στην ενορία του Αγίου Παύλου Καβάκας, αξίας 70 οθωμ. λιρών. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 207-208)

22. Προικοσύμφωνο (8-12-1910)

Η Αλεξάνδρα Δημητρίου Μιχαήλ, το γένος Παπα-Παύλου, από τη Θάσο, παντρεύει την κόρη της Μαρία με τον Θεόδωρο Κ. Μπεγκλή και τους παρέχει ως προίκα «*εἰς ρουχισμόν ὅ,τι δύναται ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς της*» και την μισή ημίκτηστη οικία της, στη συνοικία Αγίου Ιωάννου, θέση Τζομλέκ Δερέ, την οποία ο γαμπρός της θα κτίσει «*ὅπως δύναται καί θέλει*». (Κώδικας Προικοσυμφώνων

1904-1914, σ. 251-252)

23. Προικοσύμφωνο (4-1-1911)

Ο Νικόλαος Παπασταυριανός, έμπορος, παντρεύει την κόρη του Ιφιγένεια με τον Πολύγνωτο Ι. Κλωνάρη, κτηματία, κάτοικο Λιμένος Θάσου, και τους προικίζει με είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 40 οθωμ. λιρών, και με 150 οθωμ. λίρες, «μετρηθείσας άμέσως τῷ γαμβρῷ...». (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 257-258)

24. Προικοσύμφωνο [Πρακτικόν] (1-3-1911)

Τον Ιανουάριο του 1909 η Σουλτάνα, σύζυγος Κωνσταντίνου Κοτούκη, από τη Θάσο, πάντρεψε την κόρη της Ελένη με τον Ανδρέα Σ. Δαρδάνη και την προίκισε με είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 4.311 γροσίων, και με μετρητά 60 οθωμ. λίρες. Στο Πρακτικό αναφέρεται ότι οι 20 λίρες δόθηκαν κατά το γάμο, οι 20 καταβάλλονται τότε στο γαμπρό, «πρὸς οἰκοδόμησιν οἰκίας» και οι 20 θα μετρηθούν μετά το θάνατο των πεθερικών του. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 275-276)

25. Προικοσύμφωνο (3-6-1911)

Ο Χρήστος Παράσχος, ιεροψάλτης, και η σύζυγός του Ευφροσύνη, το γένος Αργυρίου Ουζούνη, παντρεύουν την κόρη τους Θαλασσία με τον Σωτήριο Αλεξ. Κυριαζίδη, από την Καληράχη. Ο πατέρας προικίζει την κόρη με είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 50 οθωμ. λιρών, και με μετρητά 30 λίρες⁵², «ὑπὸ τὸν ὅρον νά χρησιμεύσωσι διὰ τήν σπουδὴν τοῦ γαμβροῦ τῆς Ἐκκλ. Μουσικῆς ἢ χειροτονίας αὐτοῦ ὡς διακόνου». Η μητέρα δίνει στην κόρη τη μισή ιδιόκτητη οικία της στη συνοικία Αγίου Παύλου, αξίας 40 οθ. λιρών, την οποία «θά μεταγράψῃ ἐπ' ὀνόματι τῆς θυγατρὸς τῆς ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου Κτηματολογικοῦ ὑπαλλήλου, μετὰ τήν τακτοποίησιν αὐτῆς». Μετά το θάνατο των γονέων της η Θαλασσία «δὲ θά ἔχῃ τό δικαίωμα νά ζητῇ ἄλλην τινά κληρονομίαν παρ' αὐτῶν». Ο γαμπρός δίνει προγαμιαία δωρεά αξίας 6 λιρών. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 289-290)

26. Προικοσύμφωνο (27-1-1912)

Ο Απόστολος Ιωάννου Τούρνου, πρωτομάστορας επί των καπνών, παντρεύει τη θετή θυγατέρα του Σωτήρω Νικολάου, από τη Θάσο, με τον Δημήτριο Γεωργίου Δόδζου, καπνεργάτη, και την προικίζει με είδη ρουχισμού και οικοσκευής, αξίας 55 οθωμ. λιρών. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 366-367)

27. Προικοσύμφωνο (28-7-1912)

Η Θάσια Δούκαινα Αθανασίου, το γένος Γεωργίου (Χατζηγιαξή), είχε παντρεύει το 1901 την κόρη της Άννα με τον Χρήστο Βασιλείου. Τότε είχε υποσχεθεί να δώσει ως προίκα, εκτός από τα είδη ρουχισμού, και μέρος της ιδιόκτητης οικίας της στα Ποταμούδια. Ένδεκα χρόνια αργότερα συντάσσεται το παρόν έγγραφο, με το οποίο επιβεβαιώνεται ότι «ἀμφότερα τὰ συμβαλλόμενα μέρος δέχονται τήν ὡς ἄνω

52. Η φράση «... μετρητά λίρας Τουρκίας τριάκοντα κατατεθεισόμενας άμέσως μετά τόν γάμον εἰς τήν Τράπεζαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπ' ὀνόματι τῆς θυγατρὸς του» διαγράφεται και αντ' αυτής σημειώνεται στο περιθώριο του εγγράφου: «μετρηθείσας ἤδη εἰς χεῖρας τοῦ γαμβροῦ Σωτηρίου».

συμφωνίαν, ὅτι ἡ προίξ εἶναι πάντοτε προίξ καὶ οὐχὶ κληρονομία καὶ πᾶσα περὶ ταύτης φιλονεικία θὰ δικάζεται κατὰ τοὺς νόμους τῶν Πατριαρχείων». (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 398)

28. Προικοσύμφωνο (12-9-1913)

Ο Χρήστος Βλαχογιάννης, ἔμπορος, παντρεὺς τῆ θετῆ θυγατέρα του Μαρία Παναγιώτου, ἀπὸ τῆ Θάσου, με τὸν Εὐστάθιο Δημητρίου Ζεῖμπέκη, υποδηματοποιό, καὶ τὴν προικίζει με εἶδη ρουχισμοῦ καὶ οἰκοσκευῆς, ἀξίας 40 οθωμ. λιρῶν, καὶ με μετρητὰ 60 λίρες. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 431-432)

29. Προικοσύμφωνο (28-9-1913)

Ο Κωνσταντῖνος Β. Μπογιατζόγλου, ράφτης ἐκ Θάσου, παντρεὺς τῆ θυγατέρα του Ἀρχοντία με τὸν Αὐγουστή Παπαδημητρίου, ἔμπορο ἐκ Θάσου, καὶ τοὺς προικίζει με διάφορα εἶδη ρουχισμοῦ καὶ οἰκοσκευῆς, ἀξίας 80 οθωμ. λιρῶν, καὶ με μετρητὰ 20 λίρες. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 433-434)

30. Προικοσύμφωνο (1-10-1913)

Ἡ Δούκαινα Γεωργίου (Χατζηγιαξή), Θασία (ἐκ Παναγίας;) εἶχε παντρεῖται τὸ 1908 τὴν κόρη τῆς Ελένης Ἀθανασίου με τὸν Κωνσταντῖνο Χρήστου Ρόντα. Πέντε χρόνια ἀργότερα, υλοποιώντας τὴν προφορικὴ τῆς υπόσχεση, προικίζει τὴν κόρη τῆς με ἓνα δωμάτιο τῆς ιδιόκτητης οἰκίας τῆς στὰ Ποταμιούδια. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1904-1914, σ. 435)

31. Διαθήκη (28-11-1869)

«...Τούτου χάριν, καὶ γὰρ ἡ Σουλτάνα Ν. Ἀγαπητοῦ... τὴν παροῦσαν μου τελευταίαν διαθήκην διατίθεμαι... Ἐπομένως δὲ διορίζω περὶ τῆς κινήτης καὶ ἀκινήτου μου περιουσίας ταῦτα. Ἀφήμι εἰς μὲν τὴν νύμφην μου Ἀναστασίαν ἔν ζεῦγος ἐνώτια, ἔν ὑποκάμισον καὶ πέντε ὀκάδας χάλκωμα. Πρὸς δὲ ἀφήμι εἰς τὴν Ἐλισάβετ, ἀδελφήν τῆς νύμφης μου Ἀναστασίας, ἔν ζεῦγος ἐνώτια. Εἰς τὴν ἀνεψιάν μου Ἐλένην ἀφήμι πέντε ὀκάδας χάλκωμα καὶ ἓν ὑποκάμισον. Ἀφήμι καὶ εἰς τὴν ἀδελφήν μου Μράλνταν (;) τὰ ἐν τῇ νήσῳ Θάσῳ ἐλαιόδενδρά μου, ἀπέναντι τοῦ ὁμολόγου ὅπερ ὀφείλω εἰς αὐτήν. Ἐκ δὲ τοῦ ὑπολοίπου τῆς περιουσίας μου, ἅς δοθῶσι εἰς τοὺς ἐπιλοίπους συγγενεῖς μου. Ἐπειτα διατάσσω νὰ δοθῶσι εἰς τὰ ἐκπαιδευτικά καταστήματα Καβάλλας, καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας αὐτῆς, τὸ ὁσπῆτιόν μου, καὶ ὅ,τι ἄλλο εὐρεθῇ ἐν τῷ κιβωτίῳ μου. Εἰς ταῦτα οὐδεὶς τῶν συγγενῶν μου ἔχει τὴν ἄδειαν, ἢ ἀπαίτησιν νὰ κάμῃ ἢ ν' ἀντιτείνῃ...». (Κώδικας 1864-1889, σ. 104)

32. Διαθήκη (4-2-1897)

Ο Νικόλαος Π. Ἀγαπητός ορίζει: «Κληρονόμον μου τέλειαν ἐγκαταλείπω τὴν ἀγαπητὴν μου σύζυγον Ἐλένην καὶ κληροδοτῶ αὐτῇ: α) τὸ ἀναλογοῦν μοι πατρικὸν μερίδιον ἐκ τῶν πατρικῶν μου δένδρων κεμένων ἐν χωρίῳ Σωτήρος Θάσου, τριακόσια ὀκτώ τὸν ἀριθμόν καὶ β) τὸ ἀναλογοῦν μοι ὁλόκληρον ἥμισυ τῆς πατρικῆς μου οἰκίας, τὸ ἀνήκον μοι ἐκ κληρονομίας πατρικῆς, τῆς κεμένης ἐν τῇ

συνοικία της Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου... Ταῦτα πάντα κληροδοτῶ τῇ αγαπητῇ μου συζύγῳ Ἑλένῃ, μέ τήν ὑποχρέωσιν νά κάμῃ αὐτή τά μετά τόν θάνατόν μου χριστιανικά χρέη πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου καί δώσῃ εἰς μέν τόν ἀδελφόν μου Ἰωάννην Π. Αγαπητόν... καί εἰς ἑκατέραν τῶν ἀδελφῶν μου Χαρίκλειαν Στεργίου καί Ἀσπασίαν Ἀριστείδου...». (Κώδικας Διαθηκῶν 1896-1913, σ. 21-22)

33. Διαθήκη (27-7-1900)

Ἡ Βασιλική Αναστασίου Τερμεντζή ορίζει: «Κληρονόμον μου ἐγκαθιστῶ τόν θετόν υἱόν μου Χρήστον Α. Συμεωνίδου, τόν ὁποῖον ἀπό 12ετίας υἱοθέτησα καί ἔμεινα πολύ εὐχαριστημένη διά τās πρὸς ἐμέ ὑλικάς καί ἠθικάς περιποιήσεις του... Εἰς τήν ὑπέρειράν μου, προστατευομένην ὑπ' ἐμοῦ Ἑλένην Νικολάου, ἀπό χωρίον Μαριές τῆς Θάσου ὁρμωμένην, ἀφίνω καί διατάσσω νά τήν μετρήσῃ λίρ. ὁθ. πέντε ὁ Χρῆστος Συμεωνίδης». (Κώδικας Διαθηκῶν 1896-1913, σ. 46-47)

34. Διαθήκη (28-9-1900)

Ἡ Λασκαρίνα, χήρα Γιάννη Παράσχου, το γένος Γεωργίου Κοκκίνου, ἀπό το Θεολόγο, κάτοικος Καβάλλας (στην ενορία Παναγίας), τα οικιακά επαγγελλόμενη, ορίζει παρουσία των μαρτύρων Ἰωάννου Β. Τσιγάρου, καπετάνιου, Βασιλείου Ι. Πούλια, παντοπώλη, Ἰωάννου Σταματέκου, εμπόρου, Ἰωάννου Δ. Πέτκου, κτηματία, Δημητρίου Γ. Κόνσολα και Κωνσταντίνου Καστρινῆς, καπνεργατῶν, τα ἐξῆς: «Κληρονόμον μου ἐγκαθιστῶ τήν μικράν ἀνεψιάν μου Ἀννούδα Παναγιώτου, θυγατέρα Γιάννη Μπαμπούρη ἀπό χωρίον Θεολόγου, καί τόν σύζυγον αὐτῆς καί γαμβρόν μου Παναγιώτην Γεωργίου Χαλδέζου ἐκ Πλωμαρίου τῆς Μιτυλήνης ὁρμωμένου καί ἀφίνω εἰς αὐτούς ἐξ ἴσου μετά τόν θάνατόν μου τά ἐξῆς κείμενα ὅλα εἰς τό χωρίον μου Θεολόγου καί συγκεείμενα ἀπό μίαν ιδιόκτητον οἰκίαν, ἐλευθέραν πάσης ὑποθήκης, τριάκοντα ἐλαιόδενδρα εἰς Νούστρα⁵³ καί ἔτερα τριάκοντα εἰς διάφορα μέρη τοῦ χωρίου μου, ἑπτὰ κομμάτια χωράφια κείμενα εἰς τοποθεσίας ὀνομαζομένας Αἰβαδίτσα, Κόκκινα, Ματοτόπι, Ἀγελάδα, Κονκ, Ἀνιτλίτσιγες, μέ τά δύο ἐλαιόδενδρα, καί Παλίρι καί τρεῖς κήπους, συνορεύοντας ὁ μὲν ἀπό Σταματέκου, ὁ δέ ἀπό οἰκίαν Τουλκάνη και ὁ ἕτερος ἀπό τήν οἰκίαν Ζεργιλά, ἐπὶ τῷ ρητῷ ὄρω νά μέ διαθρέψωσι καί περιποιηθῶσι μέχρι τοῦ θανάτου μου, μετά δέ τόν θάνατόν μου νά κάμωσι δι' ἐξόδων των ὅλα τά μνημόσυνα κλπ. Εἰς περίστασιν δέ καθ' ἣν μετανοήσω καί ἀκυρώσω τήν παροῦσαν διαθήκην, προὔποσχομαι νά τούς ἀποζημιώσω διά τά ἐξοδά των ἀνά δέκα λίρας διά τό καθέκαστον ἔτος. Εἰς τήν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Ταξιαρχῶν τοῦ χωρίου μου ἀφιερώνω τά εἰς Ὀυμωνιά κείμενα δύο ἐλαιόδενδρά μου. Εἰς τήν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Δημητρίου ἀφιερώνω τρία ἐλαιόδενδρα ἐξ [ῶν;] δύο εἰς Ἀστροῖς καί ἓν εἰς Βαμπακιά. Εἰς τόν ἐφημέριον τῆς ἐκκλ. Ἀγ. Δημητρίου Θεολόγου αἰδεσ. Παπα-Νικόλαον ἀφίνω

53. Το ορθό τοπωνύμιο εἶναι Λούστρα (βλ. Γ. Βαρδαβοῦλια, «Τοπωνύμια της περιοχῆς Θεολόγου Θάσου», *Θασιακά*, 7 (1990-1991) 518). Καί τα ἐπίθετα Τσουλκάνης καί Τζερετζιλῆς, που υπάρχουν ἀκόμα στο Θεολόγο, ἀναφέρονται στο ἴδιο ἐγγράφο παρακάτω λανθασμένα.

τό χωράφι μου τό κείμενον εἰς Ἀστρίς, συνορεύον μέ Γιαννούτσι καί Ρούσιον περιέχον καί τρία μικρά ἐλαιόδενδρα. Εἰς [την] ἀναδεξιμνίαν μου Μαρίναν Κ. Μάνθου ἀφίνω ἕνα ἀμπελότοπον μέ ἡμίσειαν συκιάν... Ἀφίνω δέ ἐκτελεστήν τῆς παρούσης μου διαθήκης τόν κ. Νικόλαον Βασιλικοῦ ἀπό Θεολόγον». (Κώδικας Διαθηκῶν 1896-1913, σ. 49-50)

35. Διαθήκη (7-11-1900)

Ἡ Αἰκατερίνη, θυγατέρα Κωνσταντίνου σιδηρά καί χήρα Αναστασίου καφετζή, ορίζει: «Κληρονόμους μου ἐγκαθιστῶ τόν ἐκ Καληράχης τῆς Θάσου Ἀθ. Κωνσταντίνου μαραγκόν καί τήν σύζυγόν του Εὐδοκίαν, ἀνεψιάν μου ἐξ ἀδελφῆς, καί ἀφίνω εἰς αὐτούς μετά θάνατόν μου τά ἐξῆς: Τήν ιδιόκτητον οἰκίαν μου ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ τετάρτου τμήματος κειμένην [δηλ. στα Ποταμιούδια] καί συνορεύουσιν... Ἐπί τῷ ρητῷ ὄρω νά μέ γηροκομήσωσι τό κατά δύναμιν των καί μετά τόν θάνατόν μου τά ἔξοδα κηδείας, μνημόσυνα καί ἀνακομιδῆς τακτικά νά μέ κάμωσιν ἐξ ἰδίων των...». (Κώδικας Διαθηκῶν 1896-1913, σ. 53-54)

36. Διαθήκη (13-11-1900)

Ἡ Ελένη Γεωργίου Μπασιόκη ορίζει: «Κληρονόμον μου ἐγκαθιστῶ τόν [Παναγιώτην Δημητρίου ἀπό τό Κάστρον: οἱ λέξεις διαγράφονται] Ἀναστάσιον Ἀλεξίου Καραμπέρη ἀπό τόν Θεολόγον τῆς Θάσου μέν ὀρμώμενον νῦν δέ κάτοικον Καβάλλας... ὑποδηματοποιόν τό ἐπάγγελμα καί ἀφίνω εἰς αὐτόν μετά θάνατόν μου τήν ιδιόκτητόν μου οἰκίαν τήν ἐν τῷ τετάρτῳ τμήματι τῆς Καβάλλας κειμένην [δηλ. στα Ποταμιούδια] καί συνορεύουσιν... ὑπό τούς ἐξῆς δύο ὄρους: 1. Ὁ κ. Ἀναστάσιος Ἀλεξίου Καραμπέρης ὀφείλει νά τιμᾷ καί νά σέβεται καί ν' ἀγαπᾷ τήν κ. Ἑλένην ὡς μητέρα μηδόλως ὑποχρεούμενος νά δαπανᾷ πρὸς συντήρησιν αὐτῆς. 2. Ἡ κ. Ἑλένη οὐδόλως δικαιουται νά μετανοήσῃ καί ν' ἀκυρώσῃ τήν παροῦσαν διαθήκην... Ὁ δέ Ἀναστάσιος Ἀλεξίου Καραμπέρης ὑποχρεοῦται μετά θάνατον νά κάμῃ ἐξ ἰδίων του τά ἔξοδα τῆς κηδείας, μνημόσυνα καί ἀνακομιδῆς καί νά πληρώσῃ ἀνά ἡμίσειαν λίραν εἰς τόν ἀνεψιόν μου... καί ἀνεψιάν μου...». (Κώδικας Διαθηκῶν 1896-1913, σ. 54-55)

37. Διαθήκη (17-1-1904)

Ἡ Ζωγράφω, χήρα Παναγιώτου, το γένος Μαργαρίτου, ορίζει γενικό κληρονόμο της τον Στέφανο Πουλίδη, ἱατρό, τον οποίο καλεῖ νά διανεῖμει τήν κινητή καί ακίνητη περιουσία της ὡς ἐξῆς: «1. Εἰς τήν Ἱεράν Ἐκκλησίαν τοῦ Τιμίου Προδρόμου, α) Ἐνα χαϊάτ ιδιόκτητόν μου κείμενον ἐν Κιοντσούκ Ὀρμάν... β) Ἐν ὁμόλογον ὑπογραφῆς Κων/νου Ἀποστόλου, πλοιάρχου, κατοίκου Καληράχως... (22 λιρῶν)... γ) Ἐν ὁμόλογον ὑπογραφῆς Ἑλένης Δημητρίου Δαγκαλίδενας ἐκ Καληράχως τῆς Θάσου... (1.125 γροσίων)... 2. Εἰς τόν ἐγγονόν μου Παναγιώτην Γεωργίου: α) Ἐν ὁμόλογον... ἐκ λιρῶν εἴκοσι, β) Ἑπτὰ φλωρία καί ἕν ἀργυροῦν βραχιόλιον... ἕξ φλωρία, ἕν ξεῦγος σκουλαρίκια καί ἕν δακτυλίδιον ἀξίας περίπου δύο λιρῶν... (κατατίθενται στο ναό του Αγ. Ιωάννη, ἀπ' ὅπου θα τα πα-

ραλάβει την ημέρα του γάμου του). 3. Εἰς τό Ἱ. Νοσοκομεῖον “Ὁ Εὐαγγελισμός” ἐκ τῶν ἐπίπλων μου τούς ἐκ χαλκοῦ τρεῖς τεντζιερέδες, τρία ταψιά καί δύο καζάνια. 4. Εἰς τόν νιόν μου Γεώργιον δύο δρόλογα (αξίας 68 λιρών), ἅτινα μοι ὀφείλει καί ἅτινα εἶνε κατατεθειμένα παρὰ τῷ Χατζῆ-Μουσταφᾶ, τοῦ τᾶ χαρίζω. 5. Εἰς τήν ἐν Καληρράχει Ἱ. Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου περὶ τὰ εἴκοσι πέντε ἐλαιόδενδρα, εὐρισκόμενα ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ. 6. Τά ἐν τῇ οἰκίᾳ μου λοιπά ἔπιπλά μου... νά διανεμηθῶσι ἐξ ἴσου εἰς τούς κληρονομοῦντας μέ νιόν καί ἐγγονόν...». (Κώδικας Διαθηκῶν 1896-1913, σ. 103-105)

38. Διαθήκη (8-3-1905)

Ἡ Μαρία Σωτηρίου Ἰωάννου, το γένος Αθανασίου, ἀπό την Παναγία της Θάσου, ορίζει: «Πρῶτον, γενικόν κληρονόμον μου ἐπὶ τῆς περιουσίας μου ἐγκαθιστῶ τόν σύζυγόν μου Σωτήριον Ἰωάννου... κάτοικον Παναγίας Θάσου, μονίμως δ' ἐνταῦθα ἀποκατεστημένον καί ὑποδηματοποιόν τό ἐπάγγελμα. Δεύτερον, ἔχουσα ὑπ' ὅψιν τὰς περιποιήσεις καί θυσίας εἰς ἃς ὑπεβλήθη καί ὑποβάλλεται ἔτι πρὸς νοσηλείαν μου ἐξ αἰσθήματος εὐγνωμοσύνης καί ὅλως οἰκειοθελῶς καί αὐτοπροαιρέτως καί ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξωτερικῆς ἐπιβολῆς κληροδοτῶ εἰς τόν ρηθέντα σύζυγόν μου τήν ιδιόκτητον οἰκίαν μου κεκμένην ἐν τῇ συνοικίᾳ Ποταμουδίων συνορεύουσιν ἀφ' ἐνός μέ οἰκίαν τῆς μητρός μου Δούκινας Ἀθανασίου, ἣν αὕτη ἐπροικοδότησεν εἰς τήν θυγατέρα της καί ἀδελφήν μου Ἄνναν Χρήστου... ἐκτιμηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἄνω μαρτύρων εἰς τριάκοντα (30) λίρ. ὀθωμ. καί τῆς ὁποίας τό ἀνάλογον οἰκόπεδον, ἐφ' οὗ αὕτη εἶνε ἐκτισμένη μοί ἐπροικοδοτήθη ὑπὸ τῆς μητρός μου... ὑπὸ τόν ρητόν ὅρον ἵνα ὁ ρηθεὶς σύζυγός μου: 1ον τελέσῃ ἐξ ιδίων τὰ νενομισμένα ἱερὰ μνημόσυνα ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου καί 2ον μετρήσῃ ἐφ' ἅπαξ εἰς τήν μητέρα μου Δούκιναν Ἀθανασίου λίρ. ὀθ. δύο (2)... ἡ δέ διαθέτης ὡς ἀγράμματος ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ θείου της Θεοδώρου Βασιλείου... κατοίκου Καβάλλας καί ὑποδηματοποιοῦ τό ἐπάγγελμα». (Κώδικας Διαθηκῶν 1896-1913, σ. 117-118)

39. Διαθήκη (27-3-1906)

Ἡ Ἀννέτα Παναγιώτου, το γένος Ἀντωνίου Γιανκούλα, ἀπό το Μελένικο, ορίζει: «Γενικόν κληρονόμον μου ἐπὶ πάσης τῆς ἐνταῦθα περιουσίας μου ἐγκαθιστῶ τόν νόμιμον σύζυγόν μου Παναγιώτην Δημητρίον... ἐκ τοῦ χωρίου Μαριές τῆς νήσου Θάσου καί παντοπώλην τό ἐπάγγελμα, εἰς ὃν κληροδοτῶ τὰς δύο οἰκίας μου... ἐν τῇ συνοικίᾳ Ποταμουδίων... ὑπὸ τόν ὅρον 1ον ... 2ον μετρήσῃ ἐξ ιδίων του τῷ ἐκ τοῦ χωρίου Μαριές ὀρμωμένῳ καί ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονάζοντι αἰδεσιμωτάτῳ Παπα-Παρθενίῳ λίρας πενήτηκοντα (50), ἃς ἐδανείσθην παρ' αὐτοῦ πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς τῆς ἄνω ρηθείσης δευτέρας οἰκίας μου... Τήν ὡς ἄνω περιουσίαν κληροδοτῶ εἰς τόν ρηθέντα σύζυγόν μου ἔχουσα ὑπ' ὅψιν ὅτι ἐδανείσθην παρ' αὐτοῦ ἐν ὅλῳ ἑκατόν πενήτηκοντα (150) λίρ. ὀθ. πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν ἐν λόγῳ οἰκιῶν μου, συνάμα δέ τὰς ἀπείρους φροντίδας καί θυσίας ἃς

ὑπέστη καὶ ὑφίσταται πρὸς περίθαλψιν τῆς πασχούσης ὑγείας μου. Προκειμένον δέ περί τῶν τεσσαράκοντα (40) λιρ. ὁθ., ἃς μοι ἐπροικοδότησεν ὁ ἀποθανὼν ἀδελφός μου Ἰωάννης, δηλῶ ὅτι ταύτας ἐξόδενσα ἢ ἰδίᾳ δι' ἰδίας μου ἀνάγκας...». (Κώδικας Διαθηκῶν 1896-1913, σ. 146-148)

40. Διαθήκη (17-3-1913)

«*Διαθήκη Δούκαινας Γεωργίου ΧΤιαξῆ ἐκ Θάσου ὁρμωμένης καὶ ἐν Καβάλλα διαμενούσης... Διορίζω καὶ ἀποκαθιστῶ ὡς γενικὸν κληρονόμον μου τὸν νιόν μου Βασίλειον Γεωργίου, εἰς ὃν διατάττω νά δώσῃ εἰς τὴν ἀδελφήν του καὶ θυγατέρα μου Ἐλισάβετ Γεωργίου τό ἥμισυ τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ Ποταμονδίων κειμένης οἰκίας μου... μέ τὴν ἡμίσειαν αὐτὴν ἔμπροσθεν καὶ μίαν κάμαραν μέ σάλαν καὶ σκάλαν, ἄνω καὶ κάτω μέρος αὐτῆς, πρὸς προικισμόν αὐτῆς κατὰ τὴν ἀποκατάστασίν της, τό ἥμισυ τῆς ὡς ἄνω οἰκίας καθότι ἔδωκα εἰς τὰς θυγατέρας μου Ἄνναν Ἀθανασίου, σύζυγον Χρηστάκου... καὶ Ἑλένην Ἀθανασίου, σύζυγον τοῦ Κων/νου Ρόντα... τὴν δέ κουζίναν ὀπισθεν τοῦ δωματίου τῆς Ἑλένης ἀφίνω εἰς τὸν νιόν μου καὶ γενικὸν κληρονόμον μου Βασίλειον Γεωργίου ἵνα διαθέσῃ ὅπως βούλεται ὁ ἴδιος... Ἡ ὅλη ἀξία τῆς ἡμίσειας οἰκίας ἐξετιμήθη εἰς τεσσαράκοντα λίρας Τουρκίας...».* (Κώδικας Διαθηκῶν 1896-1913, σ. 265-266)

41. Αἴτηση λύσης μνηστείας (3/16-11-1862)

Ἡ Μαλαμάτω Γεωργίου ζητεῖ τὴ λύση τοῦ προ δύο ἐτῶν ἀρραβώνα τῆς κόρης της Ελισάβετ, 16 χρόνων, με τὸ Γεώργιο Θασίτη, διότι πληροφορήθηκε ὅτι αὐτὸς «ἔχει πάθος ἀνίατον, ἥτοι ἔρχεται ἔξω φρενῶν καὶ κτυπᾶται κοιμώμενος παραλαλῶν καὶ ὡς ἐκ τῆς μέθης κάμνει τὰ χεῖριστα». (Κώδικας 1864-1889, σ. 12)

42. Λύση μνηστείας (23-7-1864)

Ὁ Νικόλαος Αγγέλου καὶ ἡ Ελισάβετ Μαλαμάτου δηλώνουν ἐνώπιον τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου καὶ τῶν προκρίτων ὅτι διέλυσαν κοινὴ συναινέσει τὸν προ τεσσάρων ἐτῶν ἀρραβώνα τους. Σύμφωνα με τὴν ἀπόφαση τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν, οἱ μνηστήρες εἶναι «διαλελυμένοι... καὶ ἐλεύθεροι ἵνα ἕκαστος συζευχθῇ ὅπου ὁ θεὸς εὐδοκήσῃ εἰς ἕκαστον». (Κώδικας 1864-1889, σ. 24)

43. Υιοθεσία (8/20-6-1874)

Ἡ Μαρία, ἀπὸ τὸ Καζαβίτι, χήρα, δίνει τὸ γιο τῆς Στυλιανό, 6 ἐτῶν, στὸν τυφλὸ Δημήτριον Ευσταθίου, κάτοικο Καβάλλας, καὶ παραιτεῖται ἀπὸ τὰ γονικά της δικαιώματα. Ὁ Δημήτριος υπόσχεται νὰ θεωρεῖ τὸ θετὸ γιο τοῦ ὡς γνήσιο καὶ κανονικὸ κληρονόμο του, νὰ φροντίζει γιὰ τὴν καλὴ ἀνατροφή καὶ μόρφωσή του καὶ νὰ εκπληρώνει ὅλα τὰ πατρικά χρεὴ καὶ καθήκοντά του. (Κώδικας 1864-1889, σ. 151)

44. Διαζύγιο (5/12-8-1879)

Ὁ Κωνσταντῖνος Βλαχογιάννης, Θάσιος παροικῶν στὴν Καβάλα, ζητεῖ διαζύγιο ἀπὸ τὴν ἀπὸ οκταετίας σύζυγό του, Ευανθία Β., ἐπειδὴ αὐτὴ μετὰ τὸν πρῶτο χρόνο τοῦ γάμου τους δὲν τὸν ἀκολούθησε στὴ Θάσο, ἀλλὰ ἐμείνε στὴν Καβάλα, ὅπου καὶ «κατεπάτησεν τὴν συζυγικὴν πίστιν καὶ ἐμίανε τὴν κοίτην τῆς γεννήσασα

πολλά τέκνα». Το Εκκλησιαστικό Δικαστήριο, θεωρώντας μάταιη κάθε απόπειρα συνδιαλλαγής, εγκρίνει τη διάζευξή τους. (Κώδικας 1864-1889, σ. 201)

45. Υιοθεσία (11-8-1885)

Η Μαρία, θυγατέρα Θεοδοσίου και σύζυγος Σταμάτη, από το Καζαβίτι - Μικρό Μαχαλά, δίνει την κόρη της Ελένη, 8 ετών, στον Μόσχο Αποστόλου, λεσπέρη, από την Αδριανή της Δράμης, και του μεταβιβάζει όλα τα γονικά της δικαιώματα. Ο Μόσχος υπόσχεται να εκπληρώνει όλα τα πατρικά χρέη και καθήκοντα. (Κώδικας 1864-1889, σ. 278)

46. Διανομή περιουσίας [«Διαλυτικόν έγγραφον»] (14-2-1900)

Η Μορφή, χήρα Χριστοδούλου Δαμάσκου, σεργιτζή, και η πεθερά της Στεργιανή Νάσιου, «ἐπιθυμοῦσαι εἰρηνικῶς ἀμφοτέραι τὴν διάλυσιν τῆς τε κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας» του μακαρίτη, αποφασίζουν: Η Μορφή παίρνει δύο από τα έξι δωμάτια του σπιτιού στα Ποταμιούδια και τα εντός αυτού έπιπλα και σκεύη, ενώ η πεθερά της τα υπόλοιπα τέσσερα δωμάτια και όλη την κινητή και ακίνητη περιουσία του γιου της στο Σέμαλτο. (Κώδικας Προικοσυμφώνων 1896-1904, σ. 127)

β. Άδειες Γάμου (1899-1990 και 1910-1913)

1. Γεώργιος Αποστόλου, γάμος Α΄ - Χρυσούλα Θασία, γάμος Β΄, 17-1-1899.
2. Δημήτριος Βουζουκλής, εκ Ζαγορίου, γάμος Β΄ - Ασπασία Βαροαμή, εκ Θάσου, γάμος Α΄, 6-2-1899.
3. Θεόδωρος Βασιλείου, εκ Θάσου, γάμος Β΄ - Πλουμιστή Αλεξάνδρου, εκ Θάσου, γάμος Α΄, 21-2-1899.
4. Γεώργιος Νικολάου, γάμος Α΄ - Ευθυμία Θασία, γάμος Α΄, 25-4-1899.
5. Δημήτριος Ανδρέου Μυτήλας, γάμος Β΄ - Μαρία Θασία, γάμος Β΄, 29-1-1900.
6. Δημήτριος Κυριάκου, γάμος Α΄ - Μορφή Δημητρίου Θασία, γάμος Β΄, 11-6-1900.
7. Αντώνιος Αυγουστή, εκ Θάσου, γάμος Α΄ - Δέσποινα Ιωάννου, εκ Θάσου, γάμος Α΄, 18-6-1900.
8. Παναγιώτης Αυγουστή, εκ Θάσου, γάμος Α΄ - Λασκαρίνα Ιωάννου, εκ Θάσου, γάμος Α΄, 29-5-1903.
9. Κωνσταντίνος Ευσταθίου, εκ Θάσου, γάμος Α΄ - Κυριακή Κοϊμτζή, γάμος Α΄, 10-2-1910.
10. Κωνσταντίνος Χρήστου, εκ Θάσου, γάμος Β΄ - Θεοδώρα Ιωάννου, εκ Σιατίστης, γάμος Β΄, 17-2-1910.
11. Γεώργιος Θεμιστ. Βάμβας, εκ Φιλιππουπόλεως, γάμος Α΄ - Σωτήρω Δημητρίου, εκ Θάσου, γάμος Β΄, 28-4-1910.
12. Γεώργιος Ι. Στρακούλης, εκ Καβάλας, γάμος Α΄ - Χρυσούλα Κακάνη, εκ Παναγίας Θάσου, γάμος Α΄, 6-7-1910.
13. Παναγιώτης Ιωάννου, εκ Θάσου, γάμος Α΄ - Ευαγγελή Αθανασίου, εκ Θάσου, γάμος Α΄, 19-7-1910.
14. Κωνσταντίνος Χρήστου, εκ Δοξάτου, γάμος Β΄ - Παρασκευή Δημητρίου Κακάνη, εκ Θάσου, γάμος Β΄, 27-7-1910.
15. Κωνσταντίνος Αβραμίδης, εκ Σερρών, γάμος Β΄ - Αντιγόνη Αθανασίου, εκ Θάσου, γάμος Β΄, 19-9-1910.
16. Γεώργιος Νικολάου, εκ Λιμένος Θάσου, γάμος Α΄ - Σωτηρία Παναγιώτου, εκ Θεολόγου Θάσου,

- γάμος Α', 11-10-1910.
17. Βασίλειος Δημητρίου, εκ Λιμένος Θάσου, γάμος Α' - Καλλιόπη Πολυζώη, εκ Καβάλας, γάμος Α', 29-10-1910.
 18. Γεώργιος Νικολάου, εκ Θάσου, γάμος Α' - Μαρία Χ' Στοιγιάννη, εκ Καβάλας, γάμος Β', 12-12-1910.
 19. Ιωάννης Γεωργ. Δούκα, εκ Δράμας, γάμος Α' - Καλλιόπη Κωνσταντίνου Λυρ...[], εκ Θάσου, γάμος Β', 10-2-1911.
 20. Ευθύμιος Γρηγορίου, εκ Κολωνίας [Β. Ηπείρου], γάμος Α' - Ράξαινα Γεωργίου, εκ Θάσου, γάμος Β', 15-2-1911.
 21. Λάμπρος Γεωργίου, εκ Ροδολείβους, γάμος Α' - Αικατερίνη Αναστασίου, εκ Θάσου, γάμος Β', 20-4-1911.
 22. Σωτήριος Αλεξ. Κυριαζίδης, εκ Καλλιράχης Θάσου, γάμος Α' - Θαλασσία Χρήστου, εκ Καβάλας, γάμος Α', 4-6-1911.
 23. Νικόλαος Βασιλείου, εκ Βιτάστης Δράμας, γάμος Α' - Πηνελόπη Βασιλείου, εκ Θάσου, γάμος Β', 26-6-1911.
 24. Γεώργιος Μποζίκης, εκ Γολετόβου, γάμος Α' - Μαρία Γεωργίου, εκ Θάσου, γάμος Α', 7-7-1911.
 25. Παντελής Νικολάου, εκ Ταταύλων, γάμος Β' - Βασιλική Βασιλείου, εκ Ποταμιάς Θάσου, γάμος Α', 15-10-1911.
 26. Απόστολος Νικολάου, εκ Κάργιανης, γάμος Α' - Βασιλική Αγγέλου⁵⁴, εκ Ποταμιάς Θάσου, γάμος Α', 23-10-1911.
 27. Γεώργιος Μιχαήλ, εκ Καβάλας, γάμος Β' - Κατίνα Αρσενίου, εκ Λιμένος Θάσου, γάμος Β', 11-1-1912.
 28. Αβραάμ Κωνσταντίνου, εκ Νίγδης Ικονίου, γάμος Α' - Ευαγγελή Σωτηρίου, εκ Θάσου, γάμος Β', 26-1-1912.
 29. Δημήτριος Γεωργίου Δόσδιου, εκ Μεσορώτης, γάμος Β' - Σωτήρω Νικολάου, εκ Θάσου, γάμος Α', 28-1-1912.
 30. Σωτήριος Ανδρώνης, εκ Θάσου, γάμος Α' - Πανδώρα Ιωάννου Κοντομισόπουλου, εκ Καβάλας, γάμος Α', 29-1-1912.
 31. Αργύρης Σπύρου, εκ Θεολόγου Θάσου, γάμος Α' - Μαλβίνα Δημητρίου, εκ Καβάλας, γάμος Α', 20-3-1912.
 32. Γεώργιος Κωνστ. Βίσκας, εκ Νεβέσκης [Νυμφαίου], γάμος Α' - Γαροφαλλιά Αθανασίου, εκ Παναγίας Θάσου, γάμος Α', 6-4-1912.
 33. Δημήτριος Ιωάννου, εκ Ποταμιάς Θάσου, γάμος Α' - Κατίνα Γεωργίου, εκ Καβάλας, γάμος Α', 27-5-1912.
 34. Γεώργιος Γεωργίου, εκ Θάσου, γάμος Α' - Ελένη Κωνσταντίνου, εκ Λήμνου, γάμος Α', 27-9-1912.
 35. Μιχαήλ Γεωργίου, εκ Καβάλας, γάμος Α' - Ευθυμία Δημητρίου, εκ Θάσου, γάμος Α', 30-9-1912.
 36. Νικόλαος Βαρσαμά, εκ Θάσου, γάμος Α' - Αθηνά Τριανταφύλλου, εκ Λήμνου, γάμος Α', 8-12-1912.
 37. Κωνσταντίνος Νικολάου, εκ Καβάλας, γάμος Α' - Άννα Σταυροπούλου, εκ Θάσου, γάμος Α', 17-1-1913.
 38. Καραμπέτης Πρόδρ. Στεφάνου, εκ Προύσας, γάμος Α' - Ελένη Κωνσταντίνου, εκ Θάσου, γάμος

54. Στη θέση του ονόματος της νύφης είχε γραφεί αρχικά, και διεγράφη, «*Ελένη Κωνσταντίνου*». Στο κάτω μέρος της σελίδας σημειώνεται: «*Τῆς Ἑλένης μὴ δεχθείσης νά τελέσῃ τοὺς γάμους της ἐτροποποιήθῃ ἢ παροῦσα κατ' ἐντολή της εἰς τό ὄνομα τῆς Βασιλικῆς*».

- Α', 27-5-1913.
39. Νικόλαος Δ. Πέτρου, εκ Θάσου, γάμος Α' - Μερσύνα Κωνσταντίνου, εκ Μυτιλήνης, γάμος Α', 27-7-1913.
 40. Αθανάσιος Κωνσταντίνου, εκ Κάργιανης, γάμος Β' - Σωτήρω Γεωργίου, εκ Θάσου, γάμος Β', 1-9-1913.
 41. Νικόλαος Κωνσταντίνου, εκ Καβάλας, γάμος Α' - Μαρία Νικολάου, εκ Παναγίας Θάσου, γάμος Β', 2-9-1913.
 42. Γεώργιος Βασιλείου, εκ Θάσου (Βουλγάρο), γάμος Β' - Μαρία Γεωργίου, εκ Ροδολείβους, γάμος Α', 5-9-1913.
 43. Ευστάθιος Δημητρίου, εκ Καλλιπόλεως, γάμος Α' - Μαρία Παναγιώτου, εκ Θάσου, γάμος Α', 11-9-1913.
 44. Αυγουστής Παπαδημητρίου, εκ Θάσου, γάμος Α' - Αρχοντία Κωνσταντίνου, εκ Σμύρνης, γάμος Α', 28-9-1913.
 45. Παναγιώτης Κυριάκου Σικινάλης, εκ Ξάνθης, γάμος Α' - Καλλιρόη Θωμά Ολυμπίου, εκ Λιμένος Θάσου, γάμος Α', 9-10-1913.
 46. Αθανάσιος Ιωάννου Σιδέρη, εκ Θάσου, γάμος Α' - Ευδοκία Ιωάννου Καραγιάννη, εξ Αίνου, γάμος Α', 19-10-1913.
 47. Μιχαήλ Χ' Βασιλείου, εκ Σμύρνης, γάμος Α' - Χαρίκλεια [;], εκ Θάσου, γάμος Β', 3-11-1913.
 48. Χρήστος Κυριάκου, εκ Τσατάλτζας, γάμος Α' - Όλγα Θωμά, εκ Θάσου, γάμος Β', 6-12-1913.